

Etikk i helsetjenesten

Årsrapport for 2025

Sammendrag

Senter for medisinsk etikk (SME) skal styrke etikk-kompetansen i helsetjenesten gjennom forskning, undervisning og veiledning, for slik å bidra til at pasienter og pårørende blir godt ivaretatt og at helsepersonell står tryggere i vanskelige beslutninger og situasjoner. Dette arbeidet er organisert i prosjektet Etikk i helsetjenesten (EIH), som er finansiert av Helsedirektoratet.

2025 har vært et innholdsrikt år. Viktige oppgaver i EIH-prosjektet i 2025 inkluderer:

- Nasjonal opplæring og erfaringsutveksling for å styrke kompetanse i å identifisere, analysere og håndtere etiske utfordringer i helsetjenesten blant annet gjennom fem større kurs og seminarer, herunder Høstseminar for kliniske etikk-komiteer i spesialisthelsetjenesten, Vårseminar for kliniske etikk-komiteer og etikkråd i kommunehelsetjenesten, og Nasjonal nettverksdag for etikkveiledere. I 2025 ble det også gjennomført en sluttkonferanse for et stort forskningsprosjekt om forhånds-samtaler, hvor ny kunnskap på feltet ble presentert og diskutert. I tillegg har EIH holdt flere digitale kurs som har nådd bredt ut, som Dokumentasjon av drøftinger i klinisk etikk-komiteer. Det er også igangsatt et arbeid for å revidere to nettkurs i klinisk etikk og vurdering av beslutningskompetanse.
- Lokal opplæring og veiledning for KEKer og etikkråd, både kommunale etikk-komiteer/etikkråd i oppstartsfasen, og mer erfarne KEK-er i sykehus og kommuner. Veiledningen inkluderer både generell veiledning om oppstart og implementering av systematisk etikkarbeid, og konkret veiledning i vanskelige klinisk etiske utfordringer. Eksempler på særlig vanskelige utfordringer er gjentatt og ressurskrevende bruk av tvang med store ulemper og usikker nytte, og gjentatte innleggelser og omfattende ressursbruk som følge av lite koordinerte tjenester som ivaretar pasientens sammensatte behov.
- Undervisning lokalt og nasjonalt på forespørsel fra ulike aktører. Tilbakevendende ønskede temaer er begrensning av livsforlengende behandling, pårørendesamarbeid, bruk av tvang og vurdering av samtykkekompetanse. Vi erfarer økt etterspørsel etter undervisning om prioritering i helsetjenesten og moralsk stress knyttet til opplevd gap mellom behov/krav og tilgjengelige ressurser.
- Samarbeid med KS, herunder gjennomføring av webinarer "Etikk og prioriteringer for ledere i kommunale helse- og omsorgstjenester".
- Faglige bidrag og høringsinnspill til flere viktige nasjonale utredninger, veiledere og råd, deriblant revidert utgave av Nasjonal veileder for begrensning av livsforlengende behandling og NOU om prioritering i folkehelse.
- Vitenskapelige og populærvitenskapelige publikasjoner om viktige etiske utfordringer i helsetjenesten, og håndteringen av disse. I tillegg er kunnskap om etikk i helsetjenesten blitt formidlet gjennom mange foredrag og seminarer i helse- og omsorgstjenestene, ulike utdanninger og helsebyråkratiet, samt gjennom mediebidrag. Nytt av året er at vi har opprettet en LinkedIn-profil, i tillegg til Facebook-siden, som brukes til å nå videre ut med informasjon om aktuell forskning, arrangementer o.l.
- Nasjonalt og internasjonalt samarbeid innenfor klinisk etikk.

Gjennom vårt arbeid, og arbeidet til de kliniske etikk-komiteene, etikk-rådene og etikkveilederne når vi årlig ut til mange tusen ansatte i helse- og omsorgstjenestene med viktig kompetanse og kunnskapsbaserte forbedringsverktøy.

Innhold

1.	Innledning.....	1
2.	Ansatte EIH	2
3.	Kompetanseheving og kvalitetssikring.....	3
4.	Samarbeid og nettverk.....	7
6.	Systematisk etikkarbeid i spesialisthelsetjenesten.....	13
7.	Systematisk etikkarbeid i kommunehelsetjenesten	17
8.	Vitenskapelige og populærvitenskapelige publikasjoner og mediebidrag – EIH-ansatte	19
9.	Kurs/aktiviteter/deltakelse på fagseminar/konferanse og eksterne møter, seminar og undervisning – EIH-ansatte	22
10.	Verv, andre oppgaver og øvrig aktivitet – EIH-ansatte.....	28
	Vedlegg (program EIH-arrangement fra 2025).....	30

1. Innledning

Etikk i helsetjenesten-prosjektet (EIH) ved Senter for medisinsk etikk (SME) har til formål å utvikle og spre kompetanse i praktisk etikk i helsetjenesten, først og fremst gjennom å støtte helseforetak og kommuner i arbeid med systematisk etikkarbeid, slik som kliniske etikk-komiteer (KEK) og etikkrefleksjonsgrupper. EIH-prosjektet gir et vindu inn i viktige og vanskelige utfordringer i helsetjenesten. Også dette året har vi møtt et stort antall ansatte, ledere, helsebyråkrater, pasienter og pårørende gjennom kurs, seminarer, fagdager, veiledning, forskning, og tett samarbeid med mange ulike aktører. Sammen med årsrapportene som vi mottar fra KEKene/etikkrådene gir dette god innsikt i det lokale arbeidet, problemstillingene som reises og behovet for kompetanseheving og støtte.

Mange problemstillinger er, som tidligere, knyttet til etikk ved livets slutt, bruk av tvang, og informasjon og taushetsplikt. Vårt inntrykk er at det er et økende fokus på krevende prioriteringer og utfordrende, eller manglende samhandling mellom ulike nivåer i tjenestene. EIH ser som tidligere en utvikling der de etiske utfordringene i helsetjenestene blir stadig mer komplekse. Eksempler er saker som gjelder pasienter som har samtidig alvorlig somatisk sykdom eller skade og psykiatrisk lidelse og/eller ruslidelse, med mange involverte aktører i spesialisthelsetjenesten og kommunen – hvor en ikke klarer å samordne ressursene på en god måte, eller hvor det ikke finnes et tilbud som ivaretar pasientens sammensatte behov.

Gjennom KEK/etikkråd, etikkveiledere, etikkrefleksjonsgrupper og annen undervisning, veiledning og formidling når EIH-prosjektet ut til flere tusen ansatte, ledere, pasienter og pårørende hvert år med etikk-kompetanse og verktøy for å håndtere vanskelige etiske utfordringer. Dette bidrar trolig til bedre kvalitet og bærekraft i helse- og omsorgstjenestene. I tett samarbeid med andre utvikler EIH-prosjektet kunnskap og et språk for å håndtere disse kliniske og organisasjonsetiske utfordringene. Samtidig ser det ut som om behovet for denne type kompetanse og fagutvikling øker, bl.a. fordi gapet mellom muligheter og tilgjengelige ressurser blir større, parallelt med at rettighetene har blitt flere. I tiden som kommer er det trolig viktigere enn noen gang at etikkarbeidet i helse- og omsorgstjenestene, både lokalt og nasjonalt, gis nødvendige og forutsigbare rammebetingelser og koordineres på en god måte.

Denne årsrapporten oppsummerer både siste års arbeid i EIH-prosjektet på SME (kapittel 2-5) og det systematiske etikkarbeidet i helse- og omsorgstjenestene som vi har fått kjennskap til gjennom årsrapportene til KEK-ene og etikkrådene, samt annen kontakt med tjenestene (kap. 6-7). De siste kapitlene gir konkret informasjon om publikasjoner, kurs, foredrag, verv og andre oppgaver til EIH-ansatte i 2025.

Berit Hofset Larsen, Anne Kari Tolo Heggstad og Reidar Pedersen (fagansvarlige og prosjektleder EIH).

2. Ansatte EIH

Reidar Pedersen	Professor, prosjektleder	Fast ansatt, 40% stilling
Berit Hofset Larsen	Forsker, fagansvarlig sykehus	Fast ansatt, 50% stilling
Morten Magelssen	Professor, senterleder	Fast ansatt, 50% stilling
Albert Christian Molewijk	Seniorforsker	Fast ansatt, 30% stilling
Anne Kari Tolo Heggstad	Professor, fagansvarlig kommune	Fast ansatt, 50% stilling
Hilde Romsåshagen Aaneland	Seniorkonsulent	Midlertidig, 80% stilling
Christian Højberg Grusd	Seniorkonsulent	Midlertidig, 75% stilling
<i>Andre ansatte (f.eks i permisjon, mindre stillinger eller ansatt deler av 2025)</i>		
Bushra Ishaq	Postdoktor	Midlertidig, deltid
Carl Tollef Solberg	Professor	Fast ansatt, deltid
Christina Aase	Stipendiat	Midlertidig, fulltid
Ester Mæland	Rådgiver	Fast ansatt til aug 2025
Jacob Jorem	Stipendiat	Midlertidig, deltid
Heidi Marie Karlsen	Forsker	Fast, deltid
Helene Vestad Nortvedt	Seniorkonsulent	Permisjon fra oktober
Jørgen Dahlberg	Forsker, stipendiat	Midlertidig, deltid
Kristiane Myckland Hansson	Postdoktor	Midlertidig, deltid
Reidun Førde	Professor emerita	Emeritiavtale, deltid
Trygve Johannes Lereim Sævareid	Postdoktor	Midlertidig

3. Kompetanseheving og kvalitetssikring

Kurs og seminarer

Kursene og seminarene som EIH arrangerer retter seg mot ansatte i hele helsetjenesten. Deltakerne har tverrfaglig bakgrunn – de er bl.a. leger, sykepleiere, psykologer, sosionomer, prester, jurister, helsefagarbeidere og brukerrepresentanter.

Samling for FoU-nettverket for forhåndssamtaler, 23. januar

FoU-nettverket er for fagpersoner, forskere og andre med interesse for forhåndssamtaler i helsetjenesten. Nettverket skal bidra til videreutvikling av og stimulere til økt bruk av forhåndssamtaler i Norge. Kommunikasjon om prognose og død var sentrale temaer for samlingen, i tillegg til diskusjoner om implementering av, og erfaring med bruk av forhåndssamtaler. Samlingen ble arrangert fysisk med mulighet for digital deltakelse i SME sine lokaler i forskningsparken. Det var 26 påmeldte til arrangementet. (For programmet, se vedlegg 1)

Vårseminar for kliniske etikk-komiteer og etikkråd i kommunehelsetjenesten, 24. april

Vårseminaret er et årlig samlingspunkt for de kommunale etikkrådene og -komiteene, der medlemmer, sekretærer og ledere får mulighet til å møtes for å få faglig påfyll og utveksle erfaringer. Dette er et heldagsseminar som i 2025 ble arrangert i Professorboligen i Oslo sentrum. Det var 66 påmeldte. Sentrale temaer denne gang var prioriteringer i kommunale helse- og omsorgstjenester og etiske utfordringer i møte mellom ulike kulturer. (For programmet, se vedlegg 2).

Dokumentasjon av drøftinger i klinisk etikk-komiteer (referatkurset), 9. og 16. mai

Annethvert år arrangerer vi et digitalt kurs i skriving av drøftingsnotat for KEK i kommune- og spesialisthelsetjenesten. Målgruppen er hovedsakelig sekretærer og ledere i kliniske etikk-komiteer og etikkråd, men andre medlemmer er også velkomne. Formålet med kurset er at deltakerne skal forbedre sine rutiner for utforming av notater fra etikkdrøftinger. Drøftingsnotatene er viktige dokumenter som på en systematisk måte skal oppsummere innholdet i drøftingen av en konkret etisk utfordring. På kurset lærer deltakerne å skrive drøftingsnotater som er gode i form og innhold. De lærer også om trygg informasjons-håndtering ved deling, lagring og arkivering av drøftingsnotat. I 2025 var det 46 påmeldte. (For programmet, se vedlegg 3).

Nasjonal nettverksdag for etikkveiledere, 21. mai

Hvert år arrangerer EIH en samling for det nasjonale nettverket for etikkveiledere i helsetjenesten. Formålet med nettverksdagen er å legge til rette for utveksling av erfaringer og kunnskap om etikkrefleksjon på tvers av helsetjenesten. Her står det metodiske sentralt, i tillegg til aktuelle temaer og selve veilederrollen. Nettverksdagen holdes vekselvis fysisk og digitalt. I 2025 ble det organisert fysisk på Forskningsparken konferansesenter. Det var 34 påmeldte. Blant temaene for dagen var moralsk stress knyttet til gapet mellom behov og ressurser, og hvordan å prioritere i klinisk praksis. (For programmet, se vedlegg 4).

Innføringskurs for nye medlemmer av kliniske etikk-komiteer og etikkråd, 25. og 26. september

Innføringskurset er et årlig kurs som har som mål å styrke den etiske kompetansen til medlemmer i kliniske etikk-komiteer og etikkråd i spesialist- og kommunehelsetjenesten. Selv om den primære målgruppen for kurset er nye medlemmer av etikk-komiteer og etikkråd, er alle medlemmer, og også andre som interesserer seg for praktisk etikkarbeid i helsetjenesten, velkomne. Deltakerne lærer å drøfte etiske problemer fra arbeidshverdagen på en systematisk måte. De får også viktig og nyttig kunnskap om etikk og jus knyttet til sentrale tema som pasientautonomi, samtykkekompetanse og beslutninger ved livets slutt. Kurset ble arrangert på Clarion Hotel Oslo Airport på Gardermoen med 65 deltakere og ble svært godt evaluert. Deltakerne beskriver kurset som inspirerende, lærerikt og relevant, og de satte spesielt stor pris på godt faglig innhold, foredrag og gruppearbeid, å jobbe med kasuistikker, og muligheten for nettverksbygging. (For programmet, se vedlegg 5).

Implementering av forhåndssamtaler i sykehus - sluttkonferanse 24. Oktober

Forhåndssamtaler for alvorlig syke hjemmeboende eldre ble arrangert på Domus Bibliotheca, i Oslo sentrum og tok overordnet opp spørsmål om implementering av forhåndssamtaler i helse- og omsorgstjenestene. Digital deltakelse ble også gjort mulig ved direkte-strømming av konferansen. Faglige fremlegg om utfordringer ved implementering, samt hvorfor vi bør styrke implementeringen av forhåndssamtaler ble presentert. Konferansen hadde ca. 40 deltakere til stede fysisk i tillegg til mange digitale deltakere. For programmet, se vedlegg 6.

Nasjonalt høstseminar for medlemmer av kliniske etikk-komiteer i spesialisthelsetjenesten, 13. og 14. november

Høstseminaret er et årlig seminar der medlemmer av de kliniske etikk-komiteene i spesialisthelsetjenesten samles til to dager med erfaringsutveksling og kompetanseheving. Prioriteringer og perspektivmangfold var sentrale temaer for årets seminar. Eksempler på innlegg er *Å møte mennesker med en muslimsk bakgrunn i liv/død-spørsmål* ved Abdifataah M. Mahamud, sykehjemsimam i Oslo kommune og *Prioriteringsmeldingen – hva så?* av Karl Kristian Bekeng, statssekretær i Helse- og omsorgsdepartementet. Pål Iden, presenterte også viktige erfaringer fra arbeidet som leder i Statens undersøkelseskommisjon for helse- og

omsorgstjenesten. I tillegg diskuterte deltakerne involvering av pasienter og pårørende i etikkdrøftinger, samt bevissthet om deres egen rolle. Som vanlig la flere komiteer fram saker til drøfting i plenum. Høstseminaret hadde 120 påmeldte deltakere, og ble godt evaluert. I evalueringen vektla deltakerne et godt program, aktuelle temaer, inspirerende foredragsholdere og innlegg, og muligheten for nettverksbygging. For programmet, se vedlegg 7.

Kurs i prioritering for ledere i kommunehelsetjenesten, 31. oktober og 21. november

Senter for medisinsk etikk og KS inviterte til et digitalt kurs i helseprioriteringer som gikk over to halve dager for ledere i kommunale helse- og omsorgstjenester. Målgruppen for kurset var ledere på ulike nivåer i helse- og omsorgstjenestene, ansatte på forvaltningskontor og tillitsvalgte. Kurset tok for seg spørsmål om hvordan man som leder kan møte utfordringer knyttet til prioriteringer og hvilken rolle etikken spiller i dette. Det ble delt erfaringer om opplevde prioriteringsutfordringer og refleksjoner omkring lederes rolle og ansvar i prioriteringsdilemmaer i tillegg til faglige innlegg om prioriteringskriteriene, samt lovverk knyttet til pasientrettigheter. Kurset var en stor suksess med over 400 påmeldte deltakere. Deltakerne satte stor pris på gruppearbeidet, diskusjonene og de faglige fremleggene. For programmet, se vedlegg 8.

Masteremner/etterutdanningskurs (EVU)

Disse kursene kan tas både som masteremner av studenter på UiOs masterprogrammer, og som etterutdanningskurs av personer som arbeider i helsetjenesten.

SME4210 *Etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende* I emnet lærer studentene om de store kategoriene etiske utfordringer som oppstår i helsetjenesten og helsepersonells hverdag. Studentene får empirisk kunnskap om etiske problemer og trening i å drøfte dem. For programmet, se vedlegg 9.

SME4310 *Veiledning av etikkrefleksjon i helsetjenesten*. Gjennom dette kurset fikk 22 deltakere opplæring og trening i å veilede /fasilitere systematisk etikkrefleksjon, for eksempel i en klinisk etikk-komité eller i en etikkrefleksjonsgruppe. Kurset har en klar praktisk orientering med fokus på metoder, veilederrollen og utvikling av ferdigheter. For programmet, se vedlegg 10.

Veiledning

EIH tilbyr undervisning og veiledning til KEK-er og etikkråd i sykehus og kommuner. EIH-ansatte har i 2025 holdt en rekke innlegg på seminarer og hatt veiledning for lokale KEK-er rundt i landet. Kommunale etikkråd som er i oppstartsfasen har, utover å bli invitert til våre årlige kurs, fått lokal veiledning og undervisning knyttet til arbeidet med å etablere seg i organisasjonen og hvordan konkret gjennomføre en etikkdrøfting. Også erfarne KEK-er har bedt om og mottatt bistand fra oss i 2025. Ansatte i EIH har f.eks. bidratt på lokale

etikkseminarer og fagdager arrangert av KEK-ene og med veiledning og råd i forbindelse med spesielt utfordrende saker.

Revisjon av nettkurs og lærebøker

EIH-ansatte har tidligere utviklet et nettkurs i klinisk etikk i samarbeid med Legeforeningen, som bl.a. kan benyttes gratis av KEK-er og etikkråd, og andre som får opplæring og støtte fra EIH til systematisk etikk-arbeid. EIH-ansatte har også på oppdrag fra Helsedirektoratet tidligere laget et fritt tilgjengelig nettkurs for vurdering av samtykkekompetanse i psykisk helsevern på oppdrag fra Helsedirektoratet. Begge nettkursene er nå under revisjon, siden det er gått noen år siden de ble laget med ny forskning og viktige endringer i lovgivningen, herunder endringene i psykisk helsevernloven som trer i kraft 1. juni 2026.

EIH-ansatte har hatt hovedansvaret for revisjonen av læreboken «Etikk i helsetjenesten» som kom ut i 2. utgave i 2025. Denne læreboken brukes på mange medisiner- og helseutdanninger i Norge, samt av medlemmer i KEK-er og etikkråd og etikkveiledere. Enkelte EIH-ansatte har også bidratt i revisjonen av boken «Geriatrisk sykepleie - God omsorg til den gamle pasienten» - kapittelet «Juridiske rammer og etiske utfordringer». Læreboken kommer ut i ny utgave i 2026.

Arkivering og felles database

EIH samarbeider med KEKene – og for å følge opp tidligere kartlegginger av arkiveringspraksis – for å bidra til god og sikker arkivering av KEKenes drøftingsnotater, og muligheter for deling, f.eks. for kvalitetssikring og læring. EIH undersøker også mulighetene for en felles database eller samling med drøftingsnotat for alle KEKene innenfor rammene av tekniske løsninger og personvernreglene. Dette kan f.eks. gjøre det enklere å finne eksempler på saker knyttet til et gitt tema, f.eks. om prioriteringer i klinisk praksis, eller å finne ut hvordan tidligere lignende saker har blitt drøftet. En slik database kan f.eks. være nyttig om andre KEK får henvendelser om lignende saker, og for kvalitetssikring, undervisning og evaluering.

4. Samarbeid og nettverk

Nettverk for medlemmer av kliniske etikk-komiteer

Mange KEK-medlemmer møtes fysisk eller digitalt gjennom EIHs nasjonale kurs og seminarer, spesielt Høstseminaret for KEK-ene i spesialisthelsetjenesten og Vårseminaret for KEK/etikk-råd i kommunale helse- og omsorgstjenester. EIH har digitale kommunikasjonskanaler som er tilgjengelige for KEK-ene (se omtale av Facebook og LinkedIn-siden vår nedenfor). I tillegg deler KEK-ene informasjon med hverandre når de selv arrangerer åpne seminarer eller webinarer. EIH formidler ellers informasjon og kontakt KEK-ene imellom, f.eks. dersom en KEK ønsker bistand i en spesielt utfordrende problemstilling der vi vet at andre KEK-er har jobbet med en tilsvarende sak.

Nettverk for etikkveiledere

Nettverket er for alle som jobber med etikkveiledning, eller generelt er engasjert i systematisk etikkarbeid i helsetjenesten (for mer informasjon om nettverkssamlingen, se kap. 3). Det består av helsepersonell og andre yrkesgrupper fra både spesialist- og kommunehelsetjenesten, inkludert prester, psykologer, miljøterapeuter, sykepleiere, sosionomer, rådgivere, forskere og ledere på ulike nivåer.

KS og SME

KS og SME videreutviklet sitt samarbeid om etikkarbeid for kommunal helse- og omsorgstjeneste i 2025, og en samarbeidsavtale signert i jan. 2025. Vi samarbeidet bl.a om å arrangere den nasjonale nettverksdagen for etikkveiledere, og å utvikle og gjennomføre et webinar om prioriteringer i kommunale helse- og omsorgstjenester.

Utviklingssentrene for sykehjem og hjemmetjenester (USHT)

SME og EIH samarbeider med USHT-ene i hele landet. Fire USHT-er var representert på den årlige samlingen i FoU-nettverket for forhåndssamtaler: USHT Agder (vest), USHT Innlandet (Hedmark), USHT innlandet (Oppland) og USHT Østfold. I år arrangerte USHT-ene temadager omkring åpenhet om døden, en hel uke med ulike webinarer knyttet til tematikken. SME, ved Siri Færden Westbye og Anne Kari Tolo Heggstad presenterte om henholdsvis «Forhåndssamtale» og «Ingen er gjennomsnittlig – verdighet i omsorgen i livets siste fase» på USHT-Oslo sine temadager. Reidar Pedersen bidro på fagdag for Sykehjemslegenettverket i Innlandet med presentasjon og paneldebatt om etikk og gode valg i siste del av livet. USHT innlandet var med å arrangere og fagdagen var åpen for både leger og annet helsepersonell fra hele Norge. SME/EIH v/Reidar Pedersen arrangerte også webinar om tvungen helsehjelp i samarbeid med KEK Helse Finnmark og USHT Finnmark, der ansatte fra helseforetaket og kommunene deltok.

Nasjonalt nettverk for forhåndssamtaler

SME, ved Trygve Johannes Lereim Sævareid i samarbeid med Reidar Pedersen, koordinerer og leder et FoU-nettverk for forskere, fagutviklere og klinikere som er interessert i forhåndssamtaler. Hvert år arrangeres en nettverkssamling. Se kapittel 3 for mer om årets nettverkssamling.

EIH-nettsidene

[Nettsidene](#) til etikk i helsetjenesten retter seg hovedsakelig mot ansatte i tjenestene som jobber aktivt med, eller er interessert i å lære mer om, systematisk etikkarbeid i helsetjenestene. Under fem hovedområder – kliniske etikk-komiteer, etikkveiledere, SME-modellen, sentrale temaer og kasuistikker, og kompetanseheving – har EIH samlet ressurser og informasjon som er relevante for personer med ulike stillinger i spesialist- og kommunehelsetjenesten og ulike roller i etikkarbeidet.

Formidling på Facebook og LinkedIn

[Facebook-siden](#) til Etikk i helsetjenesten har omtrent 3000 følgere, og brukes til å dele informasjon om aktuell forskning, arrangementer o.l. Nytt av året er også en [LinkedIn-profil](#) der vi deler det samme innholdet som på Facebook-sidene. På LinkedIn er det like i underkant av 200 følgere og innleggene som publiseres skaper engasjement og blir både kommentert og delt videre med et større publikum.

Internasjonalt samarbeid

EIH-ansatte bidrar til internasjonalt samarbeid, i noen grad gjennom EIH-prosjektet, men enda mer gjennom andre engasjement og prosjekt. EIH-ansatte deltar aktivt i organisasjonen European Association of Centres for Medical Ethics (EACME) som ledes av Bert Molewijk. I tillegg har Bert og flere medlemmer av EIH en sentral rolle i organiseringen av International Conference on Clinical Ethics and Consultation (ICCEC). EIH-ansatte har videre vært med å etablere og deltar aktivt i European Clinical Ethics Network (ECEN). I tillegg er EIH-ansatte også med i ulike andre internasjonale FoU-nettverk, f.eks. for tvang i psykiske helsetjenester, demens og etikk, og forhåndssamtaler. Gjennom andre engasjement og prosjekter bidrar EIH-ansatte også til kompetansebygging og fagutvikling innen klinisk etikk i bl.a. Danmark, Italia og Tanzania.

5. Forskning og fagutvikling (FoU)

FoU-prosjekt primært finansiert av bevilningen fra helsedirektoratet

Etikkrefleksjonsgrupper i botilbud for personer med utviklingshemming

Prosjektet startet opp høsten 2021 som et samarbeidsprosjekt mellom EIH-prosjektet og VID vitenskapelige høgskole. Hensikten med forskningsprosjektet har vært å få kunnskap om hvilke etiske utfordringer ansatte i boliger for personer med utviklingshemming opplever. En artikkel om ansatte og pårørendes erfaringer med etikkrefleksjon ble publisert høsten 2025. Vi jobber med ytterligere to vitenskapelige artikler fra prosjektet.

Kartlegging av etikkarbeid i kommunehelsetjenesten

I samarbeid med KS igangsatte EIH-ansatte i 2024 en kartlegging av etikkarbeidet i kommunale helse- og omsorgstjenester og deres behov for kompetanseheving og veiledning. Et spørreskjema ble sendt ut til alle landets kommuner. Vi mottok svar fra 122 av landets 357 kommuner (svarprosent 34). Samtlige fylker var representert i svarene vi fikk.

Når nok er nok i psykisk helsevern

I samarbeid med én psykiater og én av KEK-ene gjennomfører EIH en kvalitativ studie av saker fra psykisk helsevern der KEK har drøftet spørsmål om å avslutte, trappe ned eller ikke sette i gang behandling, og der evt. behandlingsbegrensning kan øke risikoen for at pasienten dør, innen kort tid eller tidligere sammenlignet med behandling uten noen begrensning. Det har tatt tid å avklare hvordan dette kan gjøres på en god og lovlig måte ift. personvernens syn. Dette er nå langt på vei avklart og innsamling av data og analyser er planlagt i 2026.

Oppsummering av etiske utfordringer innen psykisk helse og rus

I samarbeid med én av KEK-ene (Vestre Viken, klinikk psykisk helse og rus) bidrar EIH til en analyse og oppsummering av deres arbeid med etiske utfordringer innenfor psykisk helse og rus de siste 20 årene.

Om etiske utfordringer i møtet mellom kulturer

EIH-ansatte jobber med en kunnskapsoppsummering om etiske utfordringer som kan oppstå i møte med pasienter med annen kulturbakgrunn i helsetjenesten.

Pasient- og pårørendeinvolvering i etikkdrøftinger

I etikkdrøftinger legges det vekt på involvering av berørte parter. Det er blant annet anbefalt at også pasient og/eller pårørende, som hovedregel, deltar i drøftinger som gjelder enkeltpasienter. Vi mangler imidlertid systematisk innhentet kunnskap om hvordan dette praktiseres i KEK, og om KEK-medlemmers erfaringer med og holdninger til pasient- og pårørendedeltakelse. Tre EIH-ansatte har derfor startet arbeidet med en spørreskjemaundersøkelse, for å kartlegge dette.

FoU-prosjekt primært finansiert av andre midler

Flere av de ansatte i EIH har i tillegg vitenskapelige stillinger finansiert av UiO eller andre eksterne midler, nært knyttet til EIH-prosjektet. Disse prosjektene er utviklet og igangsatt etter at vanskelige og viktige etiske utfordringer har blitt identifisert gjennom EIH-arbeidet. Prosjektene forsøker å utforske og beskrive de viktigste utfordringene, og finne gode løsninger på dem. Kartlegging, håndtering av de etiske utfordringene, evaluering og implementering er sentralt. Prosjektene har overveiende blitt finansiert av eksterne midler, siden EIH-ansatt har lyktes med å skaffe slik finansiering, og fordi det ikke har vært rom for så disse prosjektene innenfor EIH-prosjektets finansiering

Implementering av forhåndssamtaler for hjemmeboende eldre som blir akutt innlagt i sykehus – en klynge-randomisert studie

Etiske utfordringer ved livets slutt og behandlingsbegrensning har over tid vært blant de mest sentrale etiske utfordringene i det systematiske etikkarbeidet. Forhåndssamtaler er en evidensbasert tilnærming som trolig kan bidra til å bedre håndteringen av etiske utfordringer mot livets slutt. I 2020 fikk SME og samarbeidspartnere finansiering fra Norges Forskningsråd til et stort FoU-prosjekt om implementering av forhåndssamtaler. Prosjektet er både et implementerings- og intervensjonsprosjekt. Det utforsker bl.a. hemmere og fremmere for forhåndssamtaler, herunder etiske utfordringer, og effekten som forhåndssamtaler og bedre implementering av disse kan ha på ulike nivå og for ulike aktører. 12 av 14 akuttgeriatriske enheter i Helse Sør-Øst har deltatt. Prosjektet har bl.a. utviklet nye verktøy og opplæringsressurser for å gjennomføre forhåndssamtaler som ble gjort tilgjengelig for alle i 2025 ifb. med konferanse som var åpen og gratis for alle interesserte. Prosjektets resultater har kommet til nytte i Helsedirektoratets arbeid med å revidere den nasjonale veilederen for begrensning av livsforlengende behandling og å utvikle bedre dokumentasjonsløsninger for behandlingsbegrensning i kjernejournal. Prosjektets resultater er også viktige for implementeringen av de nasjonale faglige rådene for forhåndssamtaler som Helsedirektoratet publiserte i 2023, og for utdanningene.

Bedre Pårørendesamarbeid (BPS)

BPS er et annet stort FoU-prosjekt, som bl.a. har hatt finansiering fra Norges forskningsråd, Vestre Viken, OUS og Stiftelsen Dam. Hovedmålet er å bedre samarbeidet mellom pårørende, personer med psykoselidelser og de profesjonelle, og slik forbedre den psykososiale helsen til pasientene og deres pårørende, samt kvaliteten på tjenestene. Prosjektet har bl.a. utviklet, testet og evaluert en ny metode for å måle implementering av pårørendesamarbeid, og et implementerings-støtteprogram. I tillegg har prosjektet gitt ny kunnskap om hva som hemmer og fremmer pårørendesamarbeidet, herunder etiske utfordringer, og betydningen av systematisk pårørendesamarbeid. Prosjektet har hatt mye utadrettet formidlingsaktivitet og fått innovasjonsmidler for å videreutvikle og tilgjengeliggjøre viktige resultater. Det er svært stor interesse for resultatene fra prosjektet i helsetjenestene, og det er laget en egen nettside der de viktigste resultatene og ressursene fra prosjektet publiseres. Et viktig eksempel på konkrete verktøy utviklet i samarbeid med bl.a. Vestre Viken HF er samtaleguider for grunnleggende pårørendesamarbeid og digitalt undervisningsopplegg for dette. Prosjektet har også laget undervisningsopplegg som kan brukes f.eks. i medisinerutdanningene. Det arbeides fortsatt med analyser av dataene fra prosjektet. Det er for øvrig et stort behov for lignende FoU-prosjekt

i andre deler av helsetjenesten, og det jobbes med å skaffe finansiering til dette for å styrke det systematiske pårørendesamarbeidet i helse- og omsorgstjenestene.

Etikk på operasjonssalen

Dette prosjektet er i hovedsak finansiert av Helse Nord, og undersøker etiske utfordringer på operasjonssalen vha. ulike metoder. Første del var en systematisk litteraturgjennomgang der en artikkel ble publisert i 2024. Etiske utfordringer på operasjonssalen er i liten grad undersøkt tidligere.

Etiske og juridiske utfordringer ved genetisk testing ved nydiagnostisert kreftsykdom hos barn
EIH-ansatte fikk i 2023 sammen med Avdeling for atferdsmedisin ved UiO og OUS finansiering til et større forskningsprosjekt om barnekreft og genetisk testing, som bl.a. skal undersøke etiske og juridiske utfordringer, i tillegg til kommunikasjon og psykososiale aspekter. Genetisk testing for å kunne tilby persontilpasset medisin for ulike sykdommer vil trolig bli vanligere i tiden fremover.

Hjerte- og lungeredning i sykehjem – beslutninger og samhandling

Dette er et pågående forskningsprosjekt der vi studerer beslutninger om å avstå fra hjerte-lungeredning ("HLR minus"). Slike beslutninger byr ikke sjelden på etiske utfordringer. Vi studerer hvordan dette spiller seg ut i norske sykehjem, med særlig oppmerksomhet om langtidsavdelinger. Vi har intervjuet pasienter, pårørende, sykepleiere og leger og har i 2025 arbeidet med analyse av forskningsmaterialet.

Vurdering av beslutningskompetanse for personer med kognitiv svikt

I dette prosjektet, primært finansiert av AFS-SI (Forskningssenter for aldersrelatert funksjonssvikt – Sykehuset Innlandet), undersøkes vurderinger av beslutningskompetanse for personer med kognitiv svikt i kommunehelsetjenesten. Første del av prosjektet er en analyse av lovgivning og nasjonale føringer for å vurdere beslutningskompetanse i utvalgte europeiske land. Deretter skal det gjennomføres intervjuer med pasienter, pårørende og helsepersonell i kommunehelsetjenesten i Norge om vurderinger av beslutningskompetanse.

Vurdering av samtykkekompetanse m.m. i psykisk helsevern

I dette prosjektet, hovedsakelig finansiert av Stiftelsen Dam, undersøkes det hvordan vurderinger av beslutningskompetanse gjøres i psykisk helsevern og betydningen av lovendringen i psykisk helsevernloven i 2017. Da ble manglende samtykkekompetanse innført som et tilleggskriterium for bruk av tvang i mange situasjoner, i tillegg til en del andre endringer. En doktorgradsavhandling ble levert til bedømming i 2025. Prosjektets resultater har bl.a. vært nyttige for arbeidet til Ekspertutvalget om samtykkekompetanse og revisjonen av Psykisk helsevernloven som trer i kraft 1.juni 2026.

Etikk i hjemmebaserte tjenester

Doktorgradsprosjektet har primært vært finansiert av Stiftelsen Dam, mens enkelte deler av arbeidet med analysene av data fra prosjektet har vært finansiert av EIH-prosjektet. Dette kvalitative forskningsprosjektet har tatt for seg etiske problemstillinger som ansatte i

hjemmetjenestene opplever gjennom arbeidsdagen, samt pasient- og pårørendeperspektiv. Ansatte i hjemmesykepleien står ofte i små og store etiske dilemmaer som de i stor grad håndterer helt alene i møte med brukeren og evt. pårørende. Prosjektet har resultert i flere vitenskapelige og populærvitenskapelige publikasjoner, og stipendiaten i prosjektet disputerte våren 2025. Prosjektet er nå avsluttet.

Deltakelse i utredninger, arbeidsgrupper, rådgivning, høringer og veiledning

- EIH-ansatte har bidratt til følgende høringer, ofte i samarbeid med andre SME-ansatte:
 - Endringer i helsetilsynsloven mv. og opphevelse av lov om statens undersøkelseskommissjon
 - Høringsinnspill til NOU om prioritering i folkehelse
 - Høringsinnspill og ekspertbidrag til WHO-rapporten Global guidance for clinical ethics
- Innspill til revidert veileder for behandlingsbegrensning (Helsedirektoratet)
- Innspill til arbeidet med å gjøre det enklere å dokumentere behandlingsbegrensninger i kjernejournal/kritisk informasjon (Helsedirektoratet).
- Flere EIH-ansatte er også ansatt i stillinger med undervisningsansvar, og mange bidrar med undervisning og utvikling av ny undervisning, samt med veiledning i FoU-arbeid ved ulike universitet og høyskoler m.m., om etiske utfordringer i helse- og omsorgstjenestene og håndteringen av disse, f.eks. av postdoktorer, PhD-kandidater, masterstudenter, prosjektoppgaver for medisinstudenter, og leger og psykologer i overlege-/utdanningspermisjon.

6. Systematisk etikkarbeid i spesialisthelsetjenesten

Det var 36 kliniske etikk-komiteer (KEK) i helseforetakene i 2025. Av disse har vi mottatt årsrapport fra 34. Den ene komiteen som ikke leverte årsrapport har vært inaktiv i en periode pga. personellmangel, men er nå re-etablert. Den andre har manglet leder, som nå er på plass.

Organisering og sammensetning

Organiseringen av KEKene varierer. De fleste helseforetak har én KEK. Noen av de store foretakene med flere sykehus, som Oslo universitetssykehus og Sykehuset Innlandet, har en modell hvor hvert sykehus (eller to og to) har en lokal KEK som drøfter saker knyttet til enkeltpasienter og andre saker av lokal relevans. I tillegg har disse foretakene en sentral KEK hvor blant andre lederne i de lokale KEKene møter. Sentral KEK koordinerer arbeidet og drøfter saker av mer prinsipiell karakter, som gjelder grupper av pasienter, behandlingstilbud, rutiner, retningslinjer etc. Sentral KEK fungerer som et nav i etikkarbeidet og kan blant annet arrangere felles kompetansehevingstiltak. Andre foretak har en annen modell med én felles KEK med representanter fra flere sykehus/lokalisasjoner. Eksempler er Helse Møre og Romsdal, Helse Fonna, Helgelandssykehuset og Finnmarkssykehuset. Tre Helseforetak har egen KEK for psykisk helse, nemlig OUS, Vestre Viken og Innlandet.

Komiteene har hatt mellom fire og 17 medlemmer i 2025. Antallet medlemmer har stor grad av sammenheng med foretakets/sykehusets størrelse. KEKene er tverrfaglig sammensatt med blant annet leger, sykepleiere og annet helsepersonell, prester, sosionomer, fagetiker og jurist. Nesten alle KEKene har brukerrepresentant. De aller fleste KEK-ledere er leger (17), andre er sykepleier (6), prest (6), psykolog (1), fysioterapeut (1), eller jurist (1). I én KEK bytter medlemmene på å lede møtene/drøftingene. De fleste KEK-ene har faste møter 6-10 ganger i året, og kan i tillegg møte til hastedrøftinger ved behov.

Noen KEKer samarbeider med kommunehelsetjenesten ved at de drøfter saker fra kommunen, som i Østfold og Førde, eller ved at representant fra kommunen er medlem i KEK, som i KEK Haukeland. Kongsberg KEK er i dialog med en kommune om mulig samorganisering.

Noen utfordringer: Tretten KEKer mangler fagetiker og like mange mangler egen jurist (men har tilgang på foretaksjurist ved behov) - noen mangler begge. Én KEK har sykehushumanist, ingen har andre livssynsrepresentanter utover prest, som for eksempel sykehusimam, men prestatjenesten har ofte samarbeid med andre trossamfunn slik at andre religiøse ledere kan inviteres ved behov. KEKene er mindre multikulturelle enn befolkningen ellers, det er for eksempel få KEK-medlemmer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn.

Deltakelse på SMEs aktiviteter

De fleste KEKene rapporterer at flere av deres medlemmer har deltatt på EIH-arrangementer som høstseminaret eller introduksjonskurs for nye KEK-medlemmer i løpet av 2025, og ganske mange har medlemmer som har tatt våre etterutdanningskurs, som Veiledning av

etikkrefleksjon og Ethiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i 2025. Flere KEK-medlemmer har også benyttet andre læringsressurser, som digitalt kurs i klinisk etikk.

Økonomi og ressurser

KEKene har svært ulike økonomiske rammer. Mange KEKer har ikke eget budsjett og må løpende søke om dekning av utgifter. Noen oppgir at det gjør det vanskelig å planlegge. De som har dedikerte budsjett har mellom 25.000 og 762.000, - kr for dekning av lønn og andre utgifter. Én KEK som tidligere disponerte eget budsjett, har fått dette inndratt da den økonomiske situasjonen i sykehuset er prekær. Fjorten KEKer rapporterte at de har en form for frikjøp av leder og/eller sekretær, de fleste i 10-20 % stilling, bortsett fra OUS og Haukeland som har større stillingsprosent. For noen inngår sekretær- og lederarbeid i KEK i en stabstillingsstilling. Flertallet av KEKene har altså ingen med dedikert avsatt tid til KEK-arbeidet. Det er i de fleste tilfeller en klar sammenheng mellom avsatte ressurser og aktivitet. Noen KEKer uttrykker særlig bekymring for at manglende ressurser kan gå utover den faglige kvaliteten ved at det mangler midler til kompetanseheving for KEK-medlemmer og honorar til eksterne medlemmer som fagetiker.

Andre typer utfordringer

Flere beskriver det som en stadig utfordring at KEK ikke er godt nok kjent blant alle ansatte i klinikken, og at de har jobbet for eller planlegger tiltak for å spre informasjon om komiteen på ulike måter, for eksempel informasjonsbrosjyrer, intranett, etikk-kalender på infoskjermene før jul etc., samt tilby undervisning på avdelingene og på nyansattkurs.

Aktiviteter hvor de kliniske etikkomiteene bidrar

I spesialisthelsetjenesteloven heter det at «Den kliniske etikkomiteen skal bidra til å øke helsepersonellens kompetanse i å identifisere, analysere og avklare etiske verdispørsmål i forbindelse med pasientbehandling og ved prioritering av ressurser».

Mange av årsrapportene viser at KEK bidrar aktivt til kompetanseheving for ansatte på ulike nivåer gjennom undervisning, seminarer og etikkrefleksjon, og at KEK blir tatt med på råd i ulike prosesser ved sykehuset, for eksempel i utvikling og implementering av retningslinjer der etikk og juss i klinisk praksis er sentralt.

Elleve KEKer oppgir at de har vært involvert i LIS-undervisning - de fleste for LIS1, men fem KEKer skriver at de også har ansvar for undervisning til LIS2 og 3.

Flere KEKer rapporterer at deres medlemmer er involvert i faste etikkrefleksjonsgrupper rundt på poster eller avdelinger. Et annet eksempel på etikkrefleksjon satt i system er Betanien som har gjennomført ti etikkrefleksjoner gjennom opplæringsprogrammet Simpel, en kompetansemodul i selvmordsforebygging. Hver avdeling i psykisk helsevern fikk tilbud om

etisk refleksjon med støtte fra KEK. Etikkrefleksjonen tok utgangspunkt i en fiktiv, men realistisk kasuistikk, og KEK benyttet seg av en manual for gjennomføring, utarbeidet av ansatt i EIH i samarbeid med prosjektleder i Simpel. KEK, som var relativt ny(re)etablert, opplevde dette som en god trening og at manualen ga dem god støtte og veiledning. Positive tilbakemeldinger fra deltakerne.

Drøfting av saker

KEKene rapporterte om i alt 153 drøftinger i 2025. Antall saker som er formelt drøftet av komiteen varierer, og henger til en viss grad sammen med sykehusets størrelse. De fem KEKene som ikke hadde noen drøftinger i 2025 er alle ved relativt små sykehus. En del henvendelser har av ulike grunner ikke endt i formell KEK-drøfting. Årsaker kan være at «saken» hadde funnet en løsning, eller at KEKen har henvist saken videre til en annen instans, for eksempel ved juridiske spørsmål, klagesaker, eller behov for faglig second opinion. Noen ganger har det vært tilstrekkelig at noen fra KEK har bidratt med veiledning.

Også i år er det slik at mange av sakene gjelder pasienter som har samtidig alvorlig somatisk sykdom eller skade og psykiatrisk lidelse og/eller ruslidelse. Dette betyr ofte at det er mange involverte helsepersonell og spesialavdelinger, og ikke sjelden også aktører i kommunen, for eksempel, fastlege, sykehjem eller annet botilbud. En utfordring som går igjen, er at en ofte ikke klarer å samhandle på en slik måte at pasienten får et tilstrekkelig tilpasset tilbud som hensyntar pasientens ulike utfordringer - noe som kan hindre tilfriskning. Det står ikke utelukkende på partenes vilje til samarbeid, men andre faktorer som organisatoriske forhold, geografiske avstander, ulik kompetanse, lovverk etc., vanskeliggjør samarbeid – systemene er ofte ikke rigget for koordinerte tjenester. Disse komplekse sakene er ofte svært ressurskrevende, og det legges ofte ned betydelig innsats hos de ulike enkeltaktørene, men en klarer altså ikke å samordne ressursene på en god måte. Dette er en stor utfordring slik vi ser det.

Eksempler på komplekse og krevende saker gjelder pasienter med alvorlig spiseforstyrrelse, gjentakende alvorlig selvskading, eller ruslidelse, og pasienter som har en adferd som er til fare for seg selv og/eller andre. Det er også krevende når pasienten mangler beslutningskompetanse og helsepersonell må ta beslutninger for pasienten i samråd med pårørende, og noen ganger benytte tvang for å gi nødvendig helsehjelp. Ekstra sårbare er pasienter uten støttende familie og nettverk. I år har KEKene også rapportert om flere saker hvor utfordringen er at pasienten er ferdigbehandlet i spesialisthelsetjenesten, men det mangler et forsvarlig botilbud og/eller behandlings-/oppfølgingstilbud i kommunen.

Problemstillinger som går igjen er knyttet til begrensning av livsforlengende behandling/overbehandling, tvungen helsehjelp, informasjon og taushetsplikt, manglende samhandling, og prioritering og ressursbruk. En relativt stor andel av sakene gjelder barn. Her er noen eksempler på saker fra 2025-årsrapportene:

- Avslutte livsforlengende behandling hos spedbarn.
- Foreldreautonomi: Akseptere utsatt behandling for et barn med økt fare for fremtidige plager?
- Tilbaketrekking av ernæring hos pasient med lavt funksjonsnivå
- Bør dialyse gjennomføres på en pasient som motsetter seg det?
- Er det riktig å bruke tvang for å begrense kaloriinntaket hos pasient med helseskadelig overvekt?

- Bruk av tvang ved alvorlig anoreksi
- Begrense behandling ved gjentatt selvskading når behandling kan føre til økt selvskading?
- Hindre dødssyk pasient med kort forventet levetid å ta livet sitt?
- Er det riktig å skrive ut en ferdigbehandlet pasient som ikke er i stand til å ta vare på seg selv?
- Pasient som nekter deling av informasjon mellom behandlingsnivåer
- Substitusjonsbehandling til pasient i LAR med voldsrisko – kan man stille krav?
- Bør man kunne avslutte behandling av pasient som ikke forholder seg til rimelig krav til adferd?
- Utprøvende behandling off-licence med svært dyrt legemiddel som har vist god effekt
- Utenlandske pasienter uten rettigheter til behandling

7. Systematisk etikkarbeid i kommunehelsetjenesten

I kartleggingen av etikkarbeid i kommunene (se prosjektet beskrevet på s.9), kommer det fram at det er store variasjoner i kommunene når det kommer til systematisk etikkarbeid. Det er mer vanlig at kommunene har lokale etikkrefleksjonsgrupper, enn at de har kliniske etikkomiteer/etikkråd. Noe av årsaken til dette, kan være at kommunene ikke er pålagt å ha etikkomiteer/etikkråd, slik helseforetakene er.

EIH-prosjektet får mange forespørsler om å bidra på fagdager og seminarer som handler om etikkarbeid generelt, inkludert systematiske bruk av etikk-refleksjon, og aktuelle temaer, samt om oppfølging av etikkomiteer/etikkråd spesielt.

Temaer og som kommunene ønsker undervisning om eller veiledning på fra SME, har det siste året spesielt handlet om pårørendesamarbeid, prioriteringsetikk, tvang og vurdering av samtykkekompetanse og etikk ved livets slutt.

Kliniske etikkomiteer/etikkråd

Beskrivelsen av arbeidet i kliniske etikkomiteer/etikkråd i kommunehelsetjenesten bygger på årsrapportene som de kliniske etikkomiteene/etikkrådene har sendt inn for 2025.

Ved utgangen av 2025 var det så vidt vi kjenner til 20 kommunale etikk-komiteer eller etikkråd i Norge, herunder et interkommunalt etikkråd bestående av fire ulike kommuner. SME har mottatt 16 årsmeldinger. De kommunale etikk-komiteene/etikkrådene er tverrfaglig sammensatt, og mange ulike yrkesgrupper er representert. Komiteene består blant annet av leger, sykepleiere, helsefagarbeidere, vernepleiere, psykologer, rådgivere, jurister, prester og innbyggerrepresentanter. En av komiteene som skiller seg ut, er klinisk etikkomite i Oslo, hvor de har KEK-medlemmer fra pasient- og brukerombudet, USHT'en og helse- og omsorgsdepartementet. Klinisk etikk-komite i Oslo kommune beskriver nytten av tverrfaglighet slik: «Tverrfaglighet er en forutsetning for at komiteen skal kunne vise helhetlig forståelse og innsikt i møte med de som henvender seg til oss, og sikre en bred forståelse av det etiske dilemmaet». Til tross for ulik faglig bakgrunn, arbeider de fleste medlemmene i sykehjem, i hjemmetjenesten og på ulike ledernivåer i kommunen. Komiteene/rådene varierer i størrelse.

De fleste komiteene rapporterer at de har månedlige møter. I møtene drøftes innkomne saker, og ellers brukes møtene til eksempelvis internundervisning av medlemmene og informasjonsarbeid. I komiteene/rådene som i 2025 har vært gjennom en oppstartsfase omstillingsprosess eller utskiftinger av medlemmer, er møter også blitt brukt til organisering knyttet til dette.

Fem av komiteene skriver i sin årsrapport at de har eget budsjett, men kun to komiteer rapporterer at de har avsatt stillingsprosent (10-20%) til sekretær eller leder.

Generelt virker etikk-komiteene og etikkrådene å jobbe fremadrettet, med vekt på vekst og videreutvikling. Kompetansebygging er også i fokus: Mange av medlemmene har deltatt på SMEs kurs og seminarer, bl.a. Innføringskurs for medlemmer av kliniske etikk-komiteer og etikkråd, og Vårseminaret. En hovedoppgave for komiteene er å spre kunnskap om systematisk etikk-arbeid i de kommunale tjenestene, gjennom undervisning om aktuelle tema og etisk refleksjon på aktuelle arenaer i kommunen, og å etablere etikkrefleksjonsgrupper.

Det er stor variasjon mellom kommuner i hvor mange innkomne saker de har drøftet i 2025, alt fra 0-12 saker. Her er et utvalg av saker som er blitt drøftet i 2025:

- Pårørendesamarbeid
- Seksualitet mellom beboere
- Rasistiske tilnærminger fra beboere med demens mot ansatte
- Tilbakeholdelse i institusjon
- Psykiatri og tidligere selvmordsforsøk
- Pasient med spiseforstyrrelse som er kronisk suicidal
- Når ansatte får vite om pasienter som ønsker legeassistert selvmord
- Vurdering av samtykkekompetanse
- Behandlingsintensitet for pasient uten pårørende
- Pasient/brukers autonomi versus faglige vurderinger
- Bruk av tvang
- Håndtering av gaver
- Behandlingsbegrensing i livets slutfase
- Utfordringer i samarbeid med spesialisthelsetjenesten
- Beslutninger knyttet til HLR-minus

8. Vitenskapelige og populærvitenskapelige publikasjoner og mediebidrag – EIH-ansatte

Vitenskapelige publikasjoner

- Bartholdson, C., **Molewijk, B.**, Stolper, M. *et al.* Carrying the Facilitator Responsibility: Experiences of Healthcare Professionals Under Training to Become Facilitators of Ethics Case Reflection Rounds in Paediatric Oncology. *HEC Forum* (2025). <https://doi.org/10.1007/s10730-025-09572-7>
- Billstein, I., Bartholdson, C., Castor, A., **Molewijk, B.**, Pergert, P. (2025). Ethics support personnel's perceptions of patient and parent participation in clinical ethics support services in pediatric oncology. *BMC Med Ethics* 26, 104. Fredheim OM, Gravdahl E, Skulberg I, **Magelssen M.** «Attitudes toward euthanasia and physician-assisted suicide among Norwegian palliative care physicians». *Palliative Medicine Reports* 6:1, 415–423, doi: 10.1177/26892820251372012.
- Brøderud, L., Romøren, M., Hermansen, K. B., **Sævareid, T. J. L.**, Thoresen, L. & **Pedersen, R.** (2025). Barriers and facilitators in implementing advance care planning for frail older patients acutely admitted to geriatric hospital units: a nested qualitative study. *Frontiers in Health Services* 5, 1646541. <https://doi.org/10.3389/frhs.2025.1646541>
- **Heggstad, AK**; Gjermestad, A and Sævareid, TJL (2025) Betydningen av etikkrefleksjon for samarbeidet mellom ansatte og pårørende i botilbud til personer med utviklingshemming. *Nordisk Velfærdsforskning*.
- Hermansen, K. B., Alnes, R. G. E., **Sævareid, T. J. L.**, **Pedersen, R.**, Westbye, S. F., Romøren, M. & Midtbust, M. H. (2025). Raising awareness and preparation for what may come: next of kin experiences of advance care planning with frail, home-dwelling older adults in geriatric units. *BMC Health Services Research* 25(1). <https://doi.org/10.1186/s12913-025-12609-9>
- **Hertzberg CK, Magelssen M, Heggstad AKT.** “Seeing several sides of the story: Unpacking an ethical dilemma in home-based care”. *Journal of Aging Studies* 2025: 73, 101323.
- **Jorem, J., Førde, R.**, Husum, T. L., **Dahlberg, J. & Pedersen, R.** (2025). Assessing decision-making capacity in clinical practice in Norway: a qualitative exploration of stakeholder perspectives. *BMC Psychiatry* 25, 965. <https://doi.org/10.1186/s12888-025-07161-z>
- **Jorem, J., Førde, R.**, Husum, T. L., **Dahlberg, J. & Pedersen, R.** (2025). Factors influencing decision-making capacity assessments in involuntary care and treatment in Norway: A qualitative exploration of multi-stakeholder perspectives. *International Journal of Law and Psychiatry* 104, 102157. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2025.102157>
- Karlsen M-MW, Sørensen K, **Larsen BH**, Heyn LG, Gerwing J. Video recording as a data collection method in vulnerable populations - methodological and ethical considerations. *PEC innovation*. 2025;7:100432–
- **Kuhumba, Shija Kevin; Sævareid, Trygve Johannes Lereim; Mhando, Nandera Ernest & Molewijk, Albert Christiaan** (2025). Responding to Moral Challenges in Clinical Practice: A Qualitative Assessment of Clinical Ethics Support Needs at Three Tanzanian Hospitals. *HEC Forum*. ISSN 0956-2737. 38, s. 1–23. <https://doi.org/10.1007/s10730-025-09547-8>
- Kremer S, Spreen M, Stolper M, **Molewijk B.** Does facilitation improve moral case deliberation quality? *Nursing Ethics*. 2025;0(0). doi:[10.1177/09697330251374396](https://doi.org/10.1177/09697330251374396)

- **Larsen BH**, Gerwing J, Lundeby T, Gulbrandsen P, Førde R. More than an extra set of ears: A video-based analysis exploring the role of companions in routine oncology visits. *Journal of psychosocial oncology*. 2025;43(5):682–703.
- **Magelssen M**. “Bør dødshjelp legaliseres i Norge? En kritisk lesning av Moen og Sterris «Aktiv dødshjelp. Etikk ved livets slutt»”. *Etikk i praksis* 2025; 19(1): 7-24.
- **Magelssen M**, Bringedal BH, Rø KI, Dalum HS. “Holdninger til dødshjelp blant leger i Norge”. *Tidsskrift for Den norske legeforening* 2025: 145. doi: 10.4045/tidsskr.25.0053.
- Norheim, I., **Pedersen, R.**, Selle, M. L., Røssberg, J. I., Hestmark, L., Heiervang, K. S., Ruud, T., Åsholt, V. M., **Hansson, K. M.**, Møller, P., Fosse, R., Kjus, S. H. H. & Romøren, M. (2025). Effectiveness of implementing family involvement on patient outcomes in individuals with psychotic disorders: a pragmatic cluster randomised controlled trial. *BMC Psychiatry* 25(1), 1142. <https://doi.org/10.1186/s12888-025-07501-z>
- Pergert, P., **Molewijk, B.** & Bartholdson, C. Positioning Ethics When Direct Patient Care is Prioritized: Experiences from Implementing Ethics Case Reflection Rounds in Childhood Cancer Care. *HEC Forum* 37, 345–356 (2025). <https://doi.org/10.1007/s10730-024-09541-6>
- Perin M, **Magelssen M**, Crico C, Ghirrotto L, Annoni M, Gualandri G, De Panfilis L. “How to implement a clinical ethics committee in an oncological research hospital: Qualitative results from a process evaluation study using normalization process theory (EVACEC)”. *PLoS One* 2025: 20(5): e0318770.
- Shija Kevin Kuhumba, **Bert (A.C) Molewijk**, Jan Helge Solbakk, Nandera Ernest Mhando, Trygve Johannes Lereim Sævareid (2025). Moral challenges and understanding of clinical ethics in Tanzanian hospitals: Perspectives of healthcare professionals. *Developing World Bioethics*. <https://doi.org/10.1111/dewb.12467>**Digital Object Identifier (DOI)**
- Spijkerboer, R., Stolper, M., **Molewijk, B.** *et al.* Strengthening client participation and self-management: the contribution of moral case deliberation with clients. *International Journal of Ethics Education* 10, 323–357 (2025). <https://doi.org/10.1007/s40889-025-00215-6>
- de Snoo-Trimp, J., Hoven, M. van den, & **Molewijk, B.** (2025). Agent-Regret in Healthcare: Toward a More Precise and Empirical-Based Look into the Dynamics of Agent-Regret Experiences. *The American Journal of Bioethics*, 25(2), 29–31. <https://doi.org/10.1080/15265161.2024.2441744>
- “Conceptual barriers to palliative sedation: insights from focus group interviews with specialist palliative care professionals”. *BMC Palliative Care* 2025: 24(299).
- Van Baarle, E., Widdershoven, G., & **Molewijk, B.** (2025). Just culture as dialogical learning: theoretical foundations and practical implications of restorative justice. *Journal of Medical Ethics*. <https://doi.org/10.1136/jme-2025-110761>
- Westbye, S. F., Romøren, M., Ahmed, M., Hermansen, K. B., Brøderud, L., Wahl, A. K., **Sævareid, T. J. L.**, Thoresen, L. & **Pedersen, R.** (2025). Measuring the level of implementation of advance care planning – a fidelity-based cross-sectional study. *Frontiers in Health Services* 5. <https://doi.org/10.3389/frhs.2025.1629242>

Fagartikler

- Frich, M. **Solberg, CT.** «Bruk av prioriteringskriteriene på gruppe- og individnivå». *Michael* 2025; 22: 29-37. doi: 10.5617/michael.12110
- **Hansson, K. M.** Fagessay. “The psychiatrist as interpreter between patients and relatives” - Explaining diagnosis and symptoms. *The Nordic Psychiatrist* 1 – 2025.

- **Heggestad, A. K. T.** (2025). Slik kan sykepleiere styrke pasientens autonomi. *Sykepleien forskning (Oslo)*(99912), e-99912. doi:10.4220/Sykepleiens.2025.99912
- **Larsen, BH.** Pårørende styrker pasientens stemme i møtet med helsevesenet. *Sykepleien* 2025;113(101577):e-101577. [10.4220/Sykepleiens.2025.101577](https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2025.101577)
- **Larsen, BH.** Hva gjør helsepersonell når pårørende motarbeider pleien? *Sykepleien* 2025;113(98176):e-98176. [10.4220/Sykepleiens.2025.98176](https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2025.98176)
- **Larsen, BH.** «Ikke si noe til mamma» – når har helsepersonell taushetsplikt? *Sykepleien* 2025;113(98160):e-98160. [10.4220/Sykepleiens.2025.98160](https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2025.98160)
- **Magelssen M, Heggestad AKT.** «Hvordan kan prioriteringskriteriene anvendes på klinisk nivå i kommunale helse- og omsorgstjenester?» *Tidsskrift for omsorgsforskning* 2025; 11(3).
- **Malkomsen, A. Solberg, CT.** «Psykiatriens forventningsavklaring». *Tidsskrift for den norske legeforening*. 2025. Vol. 145. doi: 10.4045/tidsskr.25.0182 (inkl. publisert engelsk oversettelse).
- **Malkomsen, A., Solberg, CT.** «Palliativ psykiatri». *Tidsskrift for den norske legeforening*. 2025. Vol. 145. doi: 10.4045/tidsskr.25.0441 (inkl. publisert engelsk oversettelse).

Kronikker, leserinnlegg og andre mediasaker

- **Magelssen M, Horn M.** «Politikernes ansvar i dødshjelpsdebatten». *Vårt Land*, 3.12.25
- **Aasen HS, Barra M, Feiring E, Magelssen M.** «Beslutningsforum har rettslig grunnlag for å si nei». *Dagens Medisin* 21.10.25
- **Magelssen M, Bråthen M.** «Grensesprengende embryotesting». *Vårt Land* 18.8.225
- **Magelssen M, Alme TA.** «Sykepleiere må løfte sitt fagfelt inn i debatten om dødshjelp». *Sykepleien.no*, 20.3.25
- **Aarseth S, Horn M, Magelssen M.** «Mange har et tvisyn på dødshjelp». *Aftenposten* 9.2.25
- **Magelssen M.** Intervju om abort for programmet “Popolin”, *Television Malta*, oktober 2025
- **Magelssen M.** Intervju i *Dagen* om dødshjelpsdebatten, 22.5.25, 3.3.25 og 20.2.25
- **Magelssen M.** Intervju i *Vårt Land* om dødshjelp, 4.4.25
- **Magelssen M.** Intervju på NRK Dagsrevyen og NRK radio om dødshjelp, 20.2.25
- **Magelssen M.** Intervju i *Dagen* om dødshjelpsdebatten i Danmark, 2.2.25
- **Magelssen M.** Intervju i *Dagen* om TV2s dokumentar om illegale barmhjertighetsdrap, 29.1.25
- **Magelssen M.** Intervju i podkasten “Stetoskopet” (*Den norske legeforening*) om dødshjelp, mai 2025
- **Magelssen M.** Webinar om foreslått lungekreftscreening, *Lungekreftforeningen*, Oslo, 11.3.25
- **Pedersen, R.** (2025). Nikoline (29) ble holdt fast og lagt i belter: – Følte meg som et dyr i et bur [Medieintervju].
- **Solberg, CT.** Podcastepisode. “Om sammenhengen mellom liv og død, mennesket som tidsorm og en motiverende, balansert dødserkjennelse”. *EksistensPodden*, episode 74. (Gjest: Carl Tollef Solberg, podcastvert: Erling Berrum).

9. Kurs/aktiviteter/deltakelse på fagseminar/konferanse og eksterne møter, seminar og undervisning – EIH-ansatte

Navn	Arrangement
Reidar Pedersen	• Den neste teknologirevolusjonen? Paneldiskusjon. Symposium avtroppende helsedirektør Bjørn Guldvog. 10.01.25 • Dialogmøte om sykehjemsundersøkelse. Dialogmøte Ukom.17.01.25 • Pårørendesamarbeid og sosial innovasjon i velferdstjenestene. Utvalgsmøte Innovasjons- og samskapingsutvalget. 05.03.25 • Forhåndssamtaler - innføring og praktiske øvelser. Internopplæring. OUS. 20.03.25 • Medisinsk etikk og palliasjon. Teoretisk specialistuddannelse i palliativ medicin. Danske Regioner, koordinert av Center for Kompetenceudvikling, Region Midtjylland 29.04.2025. • Beslutningskompetanse, sykdomsinnsikt og lovendringsforslaget. Bergen Tidlig Psykose Symposium. 03.06.25. • Behandlingsavklaringer, dødshjelp og ny nasjonal veileder. Klinisk etikkkomité høstseminar «Behandlingsavklaringer». Høstseminar, Ahus, KEK, 08.10.25. • Om prosjektet «Implementering av forhåndssamtaler i akuttgeriatriske enheter». Forhåndssamtaler – med pasienten i sentrum (sluttkonferanse). Senter for medisinsk etikk. 24.10.25 • Avslutning og veien videre. Forhåndssamtaler – med pasienten i sentrum (sluttkonferanse). Senter for medisinsk etikk. 24.10.25 • Når sårbare voksne utsettes for vold, overgrep eller utnytting - jussen, etiske dilemma, prinsipper og systematiske drøftinger. Fagseminar Bufdir - TryggEst. 07.11.25. • Etiske perspektiv på gode valg i livets dilemmaer. Sykehjemlegenettverk Innlandet. USHT Innlandet m.fl. 12.11.25. • Paneldialog – case. Sykehjemlegenettverk Innlandet. Sykehjemlegenettverk Innlandet. USHT Innlandet m.fl. 12.11.25. • Prioriteringsmeldingen – kommentarinnlegg. Nasjonalt høstseminar for kliniske etikk-komiteer. Nasjonalt høstseminar KEK, 13.11.25. • Lovendringer i pasient- og brukerrettighetsloven og psykisk helsevernloven fom 1. juni 2026. Nasjonalt høstseminar KEK, 14.11.25.. • Kasuistikker - Arkiv og database e.l. Nasjonalt høstseminar for kliniske etikk-komiteer. Nasjonalt høstseminar KEK, 14.11.25. • Veileder behandlingsavklaringer, forhåndssamtaler og kjernejournal/kritisk info. Nasjonalt høstseminar for kliniske etikk-komiteer. Nasjonalt høstseminar KEK, 14.11.25. • Vurdering av samtykkekompetanse. Undervisning for LIS-leger i psykiatri. OUS, 28.11.25.

	• Hvordan unngå bruk av tvang i daglig pasientkontakt - Å møte motstand. KEK-Webinar i klinisk etikk. Helse Finnmark, USHT Finnmark og SME. 02.12.25
Berit Hofset Larsen	• Etikk ved livets slutt. Digital forelesning. Masterutdanning i kreftsykepleie, VID vitenskapelige høyskole, 10.01.25. • Bruk av tvang i somatikken som akutt tiltak når pasienter motsetter seg nødvendig helsehjelp», Lovisenberg Diakonale Høyskole, 10.03. • Hvor langt går kvinnens selvbestemmelse i fødsel? Fødeforum Rikshospitalet, 25.03.25 • Etiske utfordringer i møte med personer med demens. Demensomsorgens ABC, Oslo Kommune, 03.04.25. • «Ikke si noe til mamma» - når har helsepersonell taushetsplikt? Fagdag Rådet for ungdomshelse, Rikshospitalet, 7.05.25 • Clinical ethics and ethics support. Webinar for farmasi studenter, Universitetet Jamaica, 09.09.25. • Etiske utfordringer i alderspsykiatri. Avdeling for alderspsykiatri, Ahus, Skytta, 12.09.25 • Etiske utfordringer i møte med alvorlig syke barn og deres familier. Tverrfaglig videreutdanning i barnepalliasjon, OsloMet, 23.09.25. • Etikdens bidrag i helsetjenesten. Og litt om pårørendes rolle - på godt og vondt. SAFO, Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner, Drammen, 24.10.25 • Klinisk etikk og etikkrefleksjon, årsstudium i medisinsk biologi, Oslo Nye Høyskole, 29.10.25. • Alderdom, sykdom og død som eksistensiell erfaring - og hvordan snakke om det? Kurs for sykehjemsleger, Ahus, 30.10.25. • Digital tilstedeværelse i helsetjenesten – muligheter, utfordringer og etiske veivalg, Etikkseminar for sykehusets ansatte i regi av KEK Kalnes, 30.10.25. • Ferdighetstrening i etikkrefleksjon, årsstudium i medisinsk biologi, Oslo Nye Høyskole, 31.10.25 • Etikk, verdier, SME-modellen og etisk refleksjon. Fagdag sykepleietjenesten, ortopedisk avdeling Ullevål, 12.11.25 og 19.11.25 • Prioritering, behandlingsbegrensning og kloke valg – tre strategier for klokere ressursbruk. Sentralt kvalitetsutvalg Oslo universitetssykehus, 02.12.25.
Morten Magelssen	• «Begrensning av livsforlengende behandling og etikk i palliasjon». Foredrag for helsepersonell i Vestre Viken HF, Sundvollen, 20.11.25 • Presentasjoner og panel deltakelse på Helse Møre og Romsdals seminar “Den gode død og helsevesenets roller”, Ålesund, 6.11.25 • «Prioritering og etikk». Foredrag på seminar for ansatte, Diakonhjemmet, 4.11.25 • «Bør vi legalisere dødshjelp?» Invitert foredrag ved medisinstudiet ved NTNU Trondheim, 27.10.25 • «Etikk ved livets slutt – forskjellen på palliasjon og dødshjelp». Presentasjon og panel deltakelse på Geriatrik høstmøte, Oslo, 23.10.25 • "Prioritering, behandlingsbegrensning og kloke valg». Foredrag ved Forbedringskonferansen, Sykehuset Vestfold Tønsberg, 16.10.25 • «HLR minus og respirator minus – og annen behandlingsbegrensning». Foredrag for leger ved medisinsk avdeling, Diakonhjemmet, 18.9.25

	• «Dødshjelp – definisjoner, erfaringer og etiske argumenter». Webinar for kreftsykepleiere, Norsk sykepleierforbund, 5.6.25 • «Prioritering og KEKs rolle». Seminar for medlemmer av klinisk etikk-komiteer, Vestre Viken HF, Drammen, 3.6.25 • «Vår forakt for svakhet». Foredrag for Bufdir og ansatte hos statsforvalterne, Gardermoen, 2.6.25 • «Prioriteringer i etisk perspektiv». Seminar for brukerrepresentanter fra Lovisenberg and Diakonhjemmet, Oslo, 26.5.25 • «Bør vi tillate dødshjelp?». Foredrag på seminar for helsepersonell i palliasjon, Fransiskushjelpen, Oslo, 29.4.25 • «Prioritering i helsetjenesten». Foredrag og paneldeltakelse, Yngre legers forening, Tønsberg, 25.4.25 • «Er vi grenseløse? Prioritering i helsetjenesten». Seminar for ansatte ved Lovisenberg Diakonale Sykehus, 10.4.25 • «Når nok er nok: Beslutninger om begrensning av livsforlengende behandling». Foredrag for ansatte på Cathinka Guldbergs sykehus, Jessheim, 4.4.25 • «Debatten om dødshjelp: Etikk, klinikk og politikk». Foredrag på årlig møte for Norsk forening for palliativ medisin, Lillehammer, 29.3.25 • «Beslutningsprosesser ved begrensning av livsforlengende behandling» og «Etikkrefleksjon med SME-modellen». Seminarer på fagdag for Medisinsk forening for nevrohabilitering, AHUS, 27.3.25 • Digitalt seminar om etikk ved livets slutt for ledergruppen ved Stiftelsen Diakonova Haraldsplass, 26.3.25 • «Beslutningsprosesser ved begrensning av livsforlengende behandling». Foredrag og case-diskusjon ved Aldring og helses kurs «Under- og feilernæring hos eldre», Oslo, 25.3.25 • «Hva forteller Helsepersonell-kommisjonens rapport oss egentlig?». Foredrag på Legekonferansen Agder, Kristiansand, 28.1.25 • «Ethiske utfordringer i palliasjon». Seminar på regional samling for palliative team/sentre i Helseregion Sør-Øst, Oslo, 15.1.25 • Debatt om dødshjelp, Drammen, 9.10.25 • Debatt om dødshjelp, Kristen Media Norge (TV), 18.8.25 • Invitert hovedtaler i debatt om dødshjelp, Den norske legeforening, Fredrikstad, 5.6.25
Christina Aase	• Fagdag for instruktører i HLR ved sykehuset i Tønsberg: «Ethiske utfordringer ved HLR i sykehjem». 11.11.25
Bushra Ishaq	• Helse- og omsorgsdepartementet, Innspillsmøte om Demensplan 2030, 30 minutters innlegg, 11. 11. 25: «innlegg om utfordringer i møte med eldre demente» • Universitetet i Oslo. Profesjonsstudiet i medisin, modul 3 (M3-2). («Refleksjon i medisinsk praksis»). Sensurarbeid, mars 2025: Vurdere og gi tilbakemelding på 60 refleksjonsnotater. • Universitetet i Oslo. MED3300. SEM: Kommunikasjon via tolk. («Kommunikasjon via tolk»). 1 time 45 minutter seminarundervisning, 3.6.25: «Kommunikasjon via tolk». • Universitetet i Oslo. FHE5000 – Folkehelseetikk. 1 time forelesning, 28.10.25: «Brukermedvirkning».

	• Universitetet i Oslo. FHE5000 – Folkehelseetikk. 1 time forelesning, 4.11.25: «Sosial ulikhet og underprivilegerte grupper». • Helse- og omsorgsdepartementet. Innspillsmøte om Demensplan 2030. («Innspill til Demensplan 2030»). 30 minutters innlegg, 11.11.25: «Utfordringer i møte med eldre demente». • Universitetet i Oslo. SME4210. («Ethiske utfordringer i møter mellom ulike kulturer i helsetjenesten»). 1 time forelesning, 25.11.25: «Ethiske utfordringer i møter mellom ulike kulturer i helsetjenesten». • Universitetet i Oslo. Profesjonsstudiet i medisin, MED5700 Fellesundervisning. Yrkesforberedende kurs, modul 7. («Legerollen – yrkesforberedende kurs»). 2 timer 45 minutter undervisning, 9.12.25: «Legerollen – yrkesforberedende kurs». • Helse- og omsorgsdepartementet, Innspillsmøte om Demensplan 2030, 30 minutters innlegg, 11. 11. 25: «innlegg om utfordringer i møte med eldre demente» • Norges Kristelige lege- og tannlegeforening. Fagkurs for leger og helsepersonell. («Er Gud ute av terapirommet?»). 1 time forelesning, 21.3.25: «Om lidelse og mening i et metafysisk perspektiv». • MF vitenskapelig høyskole. Etterutdanningskurset for lærere (årlig Januar-kurset), 1 time forelesning, 10.1.25: «Verdier og holdninger blant muslimer»
Albert Molewijk	• KEYNOTE: 27. Feb 2025: Creating impact together: dialogical ethics support for inclusive moral inquiries (3rd international conference of Bioethics, Barcelona, Spain) • Lecture: 21 mai 2025. SME Nasjonal nettverksdag for etikkveiledere, Oslo. Moralsk stress knyttet til gapet mellom behov og ressurser. Mot en hensiktsmessig bruk av konseptet. • Lecture: 18th of June 2025: Pitch ETHME at SME Oslo. Dare2dialogue4Safety@work: the paradox of fostering social safety via the moral ambiguity & epistemological uncertainty within ethics • Juni ICCEC conference Lausanne. Flere aktiviteter: ○ Presentation with Berit: CES staff's moral challenges related to confidentiality and transparency needs for moral guidance when offering Ethics Support in a political context ○ Workshop with Katrie Wasson (USA): Training and assessing ethics support staff: Examining the rationale and practice of two different simulation methods ○ Presentation with/of Shija Kuhumba & Trygve: Responding to moral challenges in clinical practice: a qualitative assessment of ethics support needs at three Tanzanian hospitals • KEK høstseminar 13 november Oslo: Nytt av etikkdrøftinger – hva vet vi? Kunnskapsoppsummering av internasjonale forskningsarbeid
Anne Kari Tolo Heggstad	• Dagsseminar Tønsberg: Ethiske aspekter ved digitalt tilsyn. 10.januar. • Undervisning om autonomi og tvang på skjermet enhet for personer med demens ved Grefsenhjemmet. 7.februar. • Fagdag i Ås: «Hvorfor og hvordan jobbe med systematisk etikkarbeid?» 28.februar • Forelesning om temaet «Etikk, demens og alderspsykiatri» på masterprogrammet «Demens og psykiske lidinger blant eldre» ved HVL, 13.mars. • Undervisning på Støtvegseminaret i regi av Diakonhjemmet sektor: Ethical Implications of AI in Healthcare. 21.mars.

	• Undervisning for pårørende på Solborg bo- og rehabiliteringssenter, om pårørendes rettigheter i sykehjem. 7.april. • Vårseminar i regi av EIH (24.april). - Ledet og hadde ansvaret for gjennomføring av seminaret sammen med kolleger fra SME - Undervisning på Vårseminaret i regi av SME om tvang i kommunale helse- og omsorgstjenester • Undervisning for pårørende på Høyås sykehjem om pårørendes rettigheter i sykehjem. 6.mai. • Fagdag bydel Grünerløkka om systematisk etikkarbeid i hjemmetjenesten. 14.mai. • Seminar i regi av KEK ved Bærum sykehus og etikkrådet i Bærum kommune: Hvordan prioritere i klinisk praksis? 15.mai. • Undervisning for klinisk etikk komite Lovisenberg Omsorg «Hva er en klinisk etikkomite, og hvordan kan en klinisk etikkomite jobbe?» 22.mai. • Presentasjon på seminar Senter for omsorgsforskning Vest: Prioriteringsutfordringer i kommunale helse- og omsorgstjenester –og betydningen av kliniske etikkomiteer. 28.mai. • Presentasjon for «Leve hele livet» i Asker: «En verdig alderdom- hva er det for deg?» 20.august • Presentasjon for etikknettverket i Bærum: «Moralsk stress». 24.oktober • Webinar i samarbeid med KS, dag 1: Etikk og prioriteringer for ledere i kommunale helse- og omsorgstjenester. 31.oktober. • En times undervisning for ansatte på hvert av sykehjemmene i Nordre Follo: «Etikk, verdier og etiske prinsipper i helse- og omsorgstjenesten». 8. og 15. oktober, 12.november og 17.desember • Halvdagsseminar for etikkveiledere i Nordre Follo «Veiledning i etikkrefleksjon». 14. oktober og 4.november • Webinar i forbindelse med USHT sin tema uke «Åpenhet om døden»: «Verdighet ved livets slutt». 29.oktober • Interundervisning for avdeling Hverdagsmestring og fysio- og ergoterapitjenesten i Tromsø kommune: «Etikk og prioriteringer i helsetjenesten». 5.november, • Webinar i samarbeid med KS, dag 2: Etikk og prioriteringer for ledere i kommunale helse- og omsorgstjenester 21.november
Carl Tollef Solberg	• “Prioriteringer: Fra etikk til klinikk”. Fagdag i etikk ved Sykehuset Innlandet, Brumunddal. 12. februar. • “Helseprioriteringer: Hva kan samfunnsmedisinen bidra med?” Foredrag for veiledningsgruppe i samfunnsmedisin, Legenes hus. 31. mars. • “Palliativ psykiatri: Noe for Norge?”. Akuttnettverkets konferanse 2025, Gardermoen. 28. april. • “Prioritering av dyre kreftlegemidler.” Seminar for KEK Diakonhjemmet, Diakonhjemmet sykehus. 21. Mai. • “Palliativ psykiatri”. Seminar for klinisk etikk-komite, klinikk psykisk helse og avhengighet, OUS, Søsterhjemmet, Ullevål. 3. juni • “Fremtidens helsetjeneste – er vi på rett vei?”. Paneldebatt, Arendalsuka, 11. August. • “Presentasjon av prosjekt om etikk og mortalitetsmål”. Lunch & Learn på Folkehelseinstituttet, 10. september

	• Foredrag “Habilitet og interessekonflikter”, samt deltagelse i paneldebatt, seminar for ledere i Drammen kommune, 22. september. • Innføringskurset for kliniske etikkomiteer og etikkråd, undervisning, 25. og 26. September. • Undervisning om grunnlagsproblemer i psykiatrien. Kurs D, LIS-leger i psykiatri. Ålesund, 5. november. • Presentasjoner og paneldeltagelse på Helse Møre og Romsdals seminar “Den gode død og helsevesenets roller”, Ålesund, 6. november • Seminar om kunnskapsberedskap – UiO, i regi av FHI. 17. november
Kristiane M. Hansson	• Pårørendesamarbeid - Hvorfor er det viktig og hvordan kan vi få det til i helse- og omsorgstjenestene? Ansatte i helse, omsorgs- og velferdstjenestene i Horten kommune, Horten, 07. mars • Taushetsplikten i pårørendesamarbeid - Hvordan skape gode dialoger i behandlingen av personer med alvorlige psykiske lidelser? Helserettskonferansen, Hamar, 10. mars • Undervisning om pårørendesamarbeid og relasjonell autonomi på medisinstudiet modul 5, UiO, 6. - 7. mai. • Etiske utfordringer i samarbeid med pårørende, Etikknettverket USHT Innlandet, Digitalt , 15. mai • Betydningen av godt pårørendesamarbeid ved demens, Fagseminar om yngre personer med demens, Nasjonalt Senter for Aldring og Helse, Digitalt, 16. oktober. • Pårørendesamarbeid i psykisk helsearbeid og Barn som pårørende, FHE4300 Brukermidvirkning og pårørendesamarbeid, UiO, 30. oktober • Undervisning om pårørendesamarbeid og relasjonell autonomi på medisinstudiet modul 5, UiO, 03. november • Pårørendesamarbeid - Hvorfor er det viktig og hvordan kan vi få det til? Demensomsorgens ABC, Oslo kommune, 04. november • Involvering av pasient og pårørende i en KEK-drøfting - noen refleksjoner. Nasjonalt høstseminar for kliniske etikkomiteer i spesialisthelsetjenesten, 13. november

10. Verv, andre oppgaver og øvrig aktivitet – EIH-ansatte

Navn	Verv
Bushra Ishaq	• Medlem, Pasient- og brukerrettighetslovutvalget (NOU), Helse og Omsorgsdepartementet (2025-) • Medlem i Klinisk etikk-komite, Psykisk helse og avhengighet. Oslo Universitetssykehus (2024-2025, til februar). • Medlem, Fagråd for innvandrerrhelse, Helsedirektoratet (2022-) • Styremedlem, Helse Sør-øst (2018-2025) • Medlem, Bioteknologirådet (2018-)
Reidar Pedersen	• Undervisning for LIS-leger og overleger • Medlem av KEK Vestre Viken Klinikk psykisk helse og rus • Medlem i programkomiteen for Hamarkonferansen om menneskerettigheter, tvang og etikk • Medlem av styringsgruppen for innovasjonsprosjekt i Vestre Viken HF, Sykehuset Vestfold og Sykehuset Østfold om grunnleggende pårørendesamarbeid (BISP)
Berit Hofset Larsen	• Sekretær for alle fire KEKene i Oslo Universitetssykehus (ansatt av OUS i 50 % stilling)
Morten Magelssen	• Medlem av KEK Lovisenberg sykehus (til sommeren 2025) • Medlem av KEK Oslo Universitetssykehus Ullevål/Aker (fra november 2025) • Varamedlem i Bioteknologirådet • Juryleder for Etikkprisen (KS) • Medlem av Helsedirektoratets arbeidsgruppe for utredning av screening for lungekreft • Oppdrag om etikkutredning for Helsedirektoratet, prosjekt mulig utvidelse av brystkreftscreeningen
Christina Aase	• Medlem av KEKK Oslo fra aug 2025. • Medlem av referansegruppe for Helsedirektoratet om “Behandlingsavklaring i kjernejournal”
Anne Kari Tolo Heggstad	• Medlem av KEK Lovisenberg omsorg • Medlem av juryen for etikkprisen (KS)
Carl Tollef Solberg	• Leger i vitenskapelige stillinger (LVS): redaktør i LVS-info og varamedlem i landsstyret • Medlem i SIKT-alumni nettverket • 2023-2028. Adjungert professor i medisinsk etikk ved Syddansk Universitet (SDU) i Danmark • 2023–2027. Akademiet for yngre forskere (AYF). 2025: Medlem i forskningspolitisk arbeidsgruppe, valgkomiteen og innvalgskomiteen. • Medlem av styret til Medisinsk-filosofisk forum • Medlem av Forum for psykiatri, psykologi, og filosofi (medgrunnlegger) • Klinisk etikkkomité, Drammen sykehus (frem til medio 2025)

Reidun Førde	• Medlem av KEK Rikshospitalet/Radiumhospitalet • Nestleder av KEK OUS • Leder av referansepanelet for Ukom
Kristiane M. Hansson	• Medlem av KEK OUS Psykisk helse og avhengighet

Vedlegg (program EIH-arrangement fra 2025)

Vedlegg 1

FoU-nettverkssamling 23.1.25

Sted: Gaustadalléen 21, Forskningsparken, Hus C Plan 1. [Forskningsparken - Universitetet i Oslo](#)

Rom: Basis (314)

Program

Klokken	Hva	Hvem
10 – 10.20	Velkommen og presentasjonsrunde	Trygve Johannes Lereim Sævareid
10.20 – 10.40	Trygghet i kommunikasjon om fremtidig forverring	Hege Ihle-Hansen
10.40 – 11	Åpenhet om døden	Christiaan Rhodius
11 – 11.15	Klinisk emnekurs for fastleger i Agder	Cathrine Humlen Ruud
11.15 – 12	Lunsj	
12 – 12.20	USHT Østfold: instruktørkurs forhåndssamtaler	Håkon Johansen
12.20 – 12.40	e-læringskurs Helse Bergen + implementeringsprosjekt	Nina Elisabeth Hjorth
12.40 – 12.50	Pause	
12.50 – 13.10	Forhåndssamtaler for alvorlig syke hjemmeboende eldre	Linn Brøderud Karin Berg Hermansen Siri Færden Westbye
13.10 – 13.30	Sykehjemslegers og hjemmebaserte pasienters erfaringer med forhåndssamtaler	Liv Ødbehr
13.30 – 13.50	Palliativ plan Agder	Camilla Jenshus
13.50 – 14	Pause	
14 – 14.30	Diskusjon: Implementering av forhåndssamtaler - Hva skal til/tilgjengelige ressurser? - Hvordan involvere fastleger? - Gode eksempler?	Alle
14.30 – 15	Diskusjon: Erfaring med og bruk av nasjonale faglige råd - Hvordan spre kunnskap om forhåndssamtaler?	Alle
15 – 15.30	Veien videre og avslutning	Trygve Johannes

Vedlegg 2

Nasjonalt vårseminar for kommunale etikk-komiteer/etikkråd

24. april 2025 – [Professorboligen, Oslo sentrum](#)

Tema: Prioriteringer i kommunale helse- og omsorgstjenester

Kursleder: Anne Kari Tolo Heggstad. Praktisk ansvarlig: Helene Vestad Nortvedt

KL. 08.30	Registrering, kaffe/te og enkel servering
KL. 09.00	Velkommen – én fra hver komite presenterer komiteen og sier noe om hva de jobber med for tiden v/ <i>Anne Kari Tolo Heggstad</i>
KL. 10.00	Pause
KL. 10.15	Prioritering i kommunen – Helsedirektoratets veileder og prioriteringskriteriene v/ <i>Morten Magelssen</i>
KL. 10.30	Prioritering i kommunal helse- og omsorgstjeneste v/ <i>Astrid Ouahyb Sundsbø</i>
KL. 11.15	Pause
KL. 11.30	Presentasjon av sak fra etikkrådet i Asker kommune. Kommentarer fra SME (<i>Morten</i>) og plenumsdiskusjon
KL. 12.15	Lunsj
KL. 13.00	Presentasjoner av to saker fra hhv. klinisk etikk-komité i Oslo og Ringerike kommune. Kommentarer fra SME (<i>Anne Kari, Heidi</i>) og plenumsdiskusjon
KL. 14.20	Pause
KL. 14.30	Etiske utfordringer i møter mellom kulturer v/ <i>Cecilie Hertzberg</i>
KL. 15.20	Veien videre, evaluering og oppsummering av dagen
KL. 15.30	Vel hjem!

Bidragstere

[Anne Kari Tolo Heggstad](#), førsteamanuensis, Senter for medisinsk etikk (SME)

[Morten Magelssen](#), professor og leder ved SME

[Cecilie Knagenhjelm Hertzberg](#), sosialantropolog, ph.d., SME

[Heidi Karlsen](#), forsker, SME og førsteamanuensis ved Høgskolen i Østfold

[Astrid Ouahyb Sundsbø](#), professor ved Høgskulen på Vestlandet

[Helene Vestad Nortvedt](#), seniorkonsulent, SME

Vedlegg 3

Dokumentasjon av drøftinger i kliniske etikk-komiteer (Referatkurset)

9. og 16. mai 2025

Sted: Digitalt, på Zoom

Arrangør: Senter for medisinsk etikk (SME), Universitetet i Oslo

Kursansvarlige: Morten Magelssen og Berit Hofset Larsen

Administrativt ansvarlig: Helene Vestad Nortvedt

Program

1. samling, fredag 9. mai kl. 13.00-15.30:

- Case-drøfting i plenum med SME-modell-skjema
- Gjennomgang av et eksempelreferat (drøftingsnotat) utsendt på forhånd. Diskusjon om sterke og svakere sider ved referatet
- Kort innledning om egenskaper ved et godt drøftingsnotat

Mellom 1. og 2. samling kan deltagere som ønsker det, skrive et drøftingsnotat basert på case-drøftingen og det utfylte SME-modell-skjemaet.

2. samling, fredag 16. mai kl. 13.00-15.30:

- Gjennomgang og vurdering av drøftingsnotat skrevet ut fra casedrøftingen i 1. samling og utsendt i forkant av 2. samling
- Hvordan bruke de fire helseetiske prinsipper under drøftingen og i skriving av drøftingsnotat, inkl. i å begrunne en konklusjon
- Spørsmål, svar og erfaringsdeling om å jobbe med drøftingsnotat i klinisk etikk-komité

Kurset tilsv rer Referatkurset som ble arrangert i 2023

Vedlegg 4

Nasjonal nettverksdag for etikkveiledere

Forskningsparken konferansesenter, rom Flora Lounge

Onsdag 21. mai 2025 kl. 09.00-15.30

Arr: Senter for medisinsk etikk (SME), UIO

9.00 **Velkommen.** Berit Hofset Larsen, Heidi Karlsen & Bert Molewijk, SME

Presentasjon av

- SME
- Etikksatsingen i KS ved Christine Haga Sørli
- deltakere i plenum

09.20 **En helsetjeneste under press betyr helsepersonell i skvis?**

- Introduksjon. Berit Hofset Larsen, SME
- Å stå i spagaten – erfaringer fra sykepleier på sengepost. Kine Bentzen, Drammen SH
- Moralsk stress knyttet til gapet mellom behov og ressurser. Bert Molewijk, SME
- Hvordan prioritere i klinisk praksis. Anne Kari Tolo Heggstad, SME

10.30 **Pause**

10.45 **Gruppearbeid** med utgangspunkt i valgt case knyttet til prioritering og moralsk stress

12.00 **Lunsj**

12.45 **Presentasjon av gruppearbeid og erfaringsdeling**

Etikkrefleksjon som arena for prioritering og håndtering av moralsk stress

13.45 **Pause**

14.00 **Presentasjon av gruppearbeid og erfaringsdeling fortsetter**

15.00 Oppsummering av dagen og evaluering

15.30 Takk for i dag og ...

Vel hjem!

Praktisk info: Det serveres kaffe og te i pausene. Lunsj kan kjøpes i SIO-kantinen i Ole Johan Dahls hus (rett over plassen) eller i kantinen i Forskningsparken. Der finnes også en kaffebar som er åpen dagen.

Det er også anledning til å bruke SME sitt eget kjøkken med tilgang til kjøleskap og micro.

Vedlegg 5

Innføringskurs for medlemmer av kliniske etikk-komiteer og etikkråd

25.–26. september 2025

Sted: [Clarion Hotel Oslo Airport](#)

Kursleder: Berit Hofset Larsen. *Kontaktperson og administrativt ansvar:* Helene Vestad Nortvedt

Torsdag 25. september

09.30–10.00 Registrering

10.00–11.10 Velkommen

Hva er etikk, og hvorfor er etikk viktig? Drøfting av etiske problemer med
SME-modellen. *Carl Tollef Solberg og Berit Hofset Larsen*

11.10–11.25 Pause

11.25–12.10 Fire prinsipper i helseetikken. Drøfting av case i plenum. *Hofset Larsen og
Solberg*

12.10–12.25 Pause

12.25–13.00 Kliniske etikk-komiteer/etikkråd. *Hofset Larsen og Solberg*

13.00–14.00 Lunsj

14.00–15.30 Gruppearbeid med drøfting av case

15.30–15.45 Plenumsoppsummering

15.45–16.00 Pause

16.00–16.45 Begrensning av livsforlengende behandling og etikk ved livets slutt. *Solberg
og Hofset Larsen*

18.30 Middag

Fredag 26. september

08.45–09.30 Viktig juss for helsepersonell. *Jørgen Dahlberg*

09.30–09.45 Pause

09.45–10.30 Informert samtykke, samtykkekompetanse og tvang. *Dahlberg*

10.30–10.45 Pause

10.45–11.30 Informert samtykke, samtykkekompetanse og tvang forts.

11.30–12.30 Lunsj

12.30–13.15 Hvordan lykkes med etikkarbeidet – på sykehus og i kommune? *Hofset
Larsen og Solberg*

13.15–13.30 Pause

13.30–14.45 Gruppearbeid: Å lede og dokumentere etikkdrøftinger

14.45–15.00 Plenumsoppsummering

15.00–15.30 Oppsummering, evaluering og avslutning av kurset. *Hofset Larsen*

Forberedelser (2 timer à 45 min):

1. Tenk gjennom: Hvilke typer etiske problemstillinger har du møtt på i din arbeidshverdag? (Dvs. tvil eller uenighet om hva som er riktig å gjøre pga. motstridende verdier/hensyn)
 2. Skriv ned en kasuistikk med en etisk problemstilling fra egen arbeidshverdag (ca. ½ A4-side) som du tar med til kurset. NB. Kasuistikken bør være uten personidentifiserbare opplysninger. Enkelte kasuistikker vil bli brukt i gruppearbeid under kurset.
-

[Berit Hofset Larsen](#) er sykepleier, ph.d., og forsker ved Senter for medisinsk etikk (SME), Universitetet i Oslo (UiO).

[Carl Tollef Solberg](#) er lege og filosof, ph.d., og professor ved SME.

[Jørgen Dahlberg](#) er anestesilege og advokat, og universitetslektor og ph.d.-kandidat ved SME.

[Helene Vestad Nortvedt](#), [Hilde Aaneland](#) og [Christian Høyberg Grusd](#) er seniorkonsulenter ved SME.

Vedlegg 6

Avslutningskonferanse for prosjektet

Forhåndssamtaler for alvorlig syke hjemmeboende eldre

Dato: 24.10.25

Kl. 10.00-15.00. Dørene åpner kl. 09.30

Sted: [Scene Domus Bibliotheca](#), Oslo sentrum

Arrangør: Senter for medisinsk etikk (SME), Universitetet i Oslo

Tentativt program

09:30	Dørene åpner
10:00	Velkommen og åpning
10:20	Om prosjektet «Forhåndssamtaler for alvorlig syke hjemmeboende eldre» v/ professor og prosjektleder Reidar Pedersen
10:40	Hvorfor bør vi styrke implementeringen av forhåndssamtaler?
11:10	Faktorer som hemmer og fremmer bruk av forhåndssamtaler
11:45	Lunsj
12:30	Hvordan lyktes vi med å implementere forhåndssamtaler?
13:00	Hva har forhåndssamtaler betydd for pasienter, pårørende, klinikere og tjenestene?
13:50	Kaffepause
14:00	Hvordan sikre at forhåndssamtaler gjennomføres i fremtidens helsetjenester?
14:45	Deling av ressurser for implementering av forhåndssamtaler, veien videre og takk for i dag

Vedlegg 7

Nasjonalt høstseminar

for kliniske etikk-komitéer i spesialisthelsetjenesten

Scandic Holmenkollen park hotell, Oslo, 13.-14. november 2025

Torsdag 13. november

09.00-09.30 Registrering

09.30-09.45 **Velkommen**

09.45-10.45 **Kvalitet**

Hvor skoen trykker – sett med Ukoms øyne

Pål Iden, leder Statens undersøkelseskomisjon for helse- og omsorgstjenesten

Kommentarinnlegg: Etikk – en del av kvalitetsarbeidet?

Reidun Førde, professor emerita, Senter for medisinsk etikk (SME)

Plenumsdiskusjon

10.45-11.00 **Pause**

11.00-13.00 **Prioritering**

Prioriteringsmeldingen – hva så?

Karl Kristian Bekeng, statssekretær i Helse- og omsorgsdepartementet

Kommentarinnlegg

Ingrid Miljeteig, Universitetet i Bergen og KEK Helse Bergen

Kommentarinnlegg

Reidar Pedersen, SME

Plenumsdiskusjon

Gruppearbeid: prioritering i praksis

Morten Magelssen

13.00-14.00 **LUNSJ**

14.00-15.15 **Mangfold**

Fødende kvinner med ønsker som strider mot faglige råd?

Anne Christine Røthe og Vibeke Eggen Berg, OUS

Å møte mennesker med en muslimsk bakgrunn i liv/død-spørsmål

Abdifataah M. Mahamud, sykehusimam, OUS og sykehjemsimam, Oslo kommune

Perspektivmangfold i etikkdrøftinger

Berit Hofset Larsen, SME

Plenumsdiskusjon

15.15-15.30 **Pause**

15.30-17.00 **Innflytelse**

Nytten av etikkdrøftinger – hva vet vi?

Bert Molewijk, SME

Gruppearbeid: betydningen av ulike roller

Inndeling i grupper basert på rolle/funksjon: Ditt unike bidrag/perspektiv i KEK

19.00 Middag

Fredag 14. november

08.30-10.00 **Presentasjon av arbeid i KEKene**

ECT behandling for gravid kvinne?

Ineke Hogen Esch, KEK Helse Fonna

Kvinne med forventet risikofødsel ønsket jordmordassistert hjemmefødsel

Silje Løver Aukrust, KEK Vestre Viken, Kongsberg

Involvering av pasient og pårørende i en KEK-drøfting – noen refleksjoner

Andreas Båtnes Rutlin og Kristiane M. Hansson, KEK OUS

10.00-10.15 **Pause (husk utsjekk)**

10.15-11.45 **Presentasjon av arbeid i KEKene - fortsetter**

Kan pasient med ALS bli organdonor?

Tommy Aronsen, KEK Drammen

Klumpen i magen

Jørgen Jareld og Odd Erling Nordbrønd, KEK Helse Møre og Romsdal

Etisk vurdering av ønsket innspilling av dokumentarserie på sykehus

Eva Saltrøe, KEK Bærum

11.45-12.00 **Pause**

12.00-13.00 **Nytt og nyttig**

Informasjon fra Senter for medisinsk etikk

13.00-14.00 Lunsj

Takk for nå og vel hjem 😊

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON
The Norwegian Association of Local and Regional Authorities

Vedlegg 8

Etikk og prioriteringer for ledere i kommunale helse- og omsorgstjenester

Kurs for ledere, ansatte i forvaltningskontor og tillitsvalgte

**Arrangør: Senter for medisinsk etikk (SME), Universitetet i Oslo og
Etikksatsingen Samarbeid om etisk kompetanseheving, KS**

**Fredag 31.oktober og fredag 21.november, 2025
Digitalt via Zoom**

Kursledere: Anne Kari Tolo Heggstad, SME, Tanja Alme og Hanne Hollekim, KS
Praktisk ansvarlig: Hilde Aaneland, Christian H. Grusd og Helene Vestad Nortvedt

Dag 1 (fredag 31.oktober)

1200-1215	Pålogging og test av lyd
1215-1225	Velkommen <i>v/Haugen, Heggstad og Sørli</i>
1225-1240	Erfaringsdeling i grupper Tema: Opplevde prioriteringsutfordringer
1240-1315	Utfordringer, etikk og prioriteringer – hvorfor trenger vi etikken og prioriteringskriteriene? <i>v/ Heggstad og Magelssen</i>
1315-1325	Pause
1325-1355	Prioriteringsutfordringer fra lederperspektiv <i>v/ Fylling og Lundsbakken</i>
1355-1415	Spørsmål og diskusjon i plenum
1415-1425	Pause
1425-1450	Når lovverk og pasientrettigheter gjør det vanskelig å prioritere <i>v/ Aamland</i>
1450-1500	Spørsmål og diskusjon i plenum
1500-1520	Refleksjon i grupper Tema: Lederes rolle og ansvar i prioriteringsdilemmaer
1520-1545	Oppsummering og forberedelser til neste gang

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON
The Norwegian Association of Local and Regional Authorities

Dag 2 (fredag 21.november)

1145-1200	Pålogging og test av lyd
1200-1205	Velkommen <i>v/ Heggstad og Alme</i>
1205-1230	Refleksjon i grupper med påfølgende diskusjon i plenum Tema: Hvilke oppdagelser har vi gjort oss fra sist?
1230-1300	Presentasjon av «Veileder til bruk av 6-trinnsmodellen i prioriteringsspørsmål» <i>v/ Heggstad og Hollekim</i>
1300-1345	Øvelse i grupper Hvordan bruke veilederen for 6-trinnsmodellen i prioriteringsspørsmål?
1345-1355	Pause
1355-1410	Erfaringsdeling i plenum Tema: Hvordan var det å bruke verktøyet?
1410-1450	«Vi er ingen selskapsdamer»: om prioriteringsutfordringer i hjemmetjenesten <i>v/ Sundsbø</i>
1450-1505	Spørsmål og diskusjon i plenum
1505-1530	Veien videre: Hvordan kan KS og SME bidra? <i>v/ Heggstad og Sørli</i>

Bidragsyttere:

Morten Magelssen er leder ved Senter for medisinsk etikk, UiO

Ingvild Kontorp Haugen er seniorkoordinator i Helsedirektoratet

Christine Haga Sørli er leder av Etikksatsingen Samarbeid om etisk kompetanseheving, KS

Kine Lundsbacken er leder for Helse og rehabilitering i Stange kommune

Kjetil Fylling er kommunalsjef for Helse og mestring i Sula kommune

Astrid Ouahyb Sundsbø er professor ved Senter for omsorgsforskning – vest

Aase Aamland er fylkeslege hos Statsforvalteren i Agder

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

KOMMUNSEKTORENS ORGANISASJON

The Norwegian Association of Local and Regional Authorities

Hanne Norum Hollekim er regional rådgiver i Etikksatsingen Samarbeid om etisk kompetanseheving, KS og seniorrådgiver i Helse og mestring i Stange kommune

Tanja Yvonne Aas Alme er regional rådgiver i Etikksatsingen Samarbeid om etisk kompetanseheving, KS og kreftkoordinator og palliativ koordinator i Sula kommune

Anne Kari Tolo Heggstad er førsteamanuensis ved Senter for medisinsk etikk, UiO

Hilde Aaneland, Christian H. Grusd og **Helene Vestad Nortvedt** er seniorkonsulenter ved Senter for medisinsk etikk, UiO

Som forberedelse anbefaler vi å lese kapittel 15, «Prioritering av helseressurser», i *Etikk i helsetjenesten* (Gyldendal 2020)

Vedlegg 9

SME 4210 Etikk i helsetjenesten – klinisk etikk, Sted:

Tirsdag 25.november	Klokkeslett	Form og sted for undervisning	Tema	Læringsutbyttebeskrivelser
	09.00	Introduksjonsforelesning,	Drøfting av etiske problemer med SME-modellen v/Anne Kari Tolo Heggstad <i>Dette er en frivillig introduksjonsforelesning for dem som ikke kjenner SME-modellen fra før.</i>	
	09.30-10.00	Introduksjon til emnet	Velkommen, introduksjon til kurset. v/Anne Kari Tolo Heggstad	
	10.15-12.00 (inkludert pause)	Forelesninger	Møter mellom ulike kulturer i helsetjenesten v/Bushra Ishaq	Kunnskap Ha inngående kunnskap om hva som kjennetegner vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i helsetjenesten, spesifikt utfordringer knyttet til (...) møter mellom kulturer (...).
	12.00-12.45	Lunsj		
	12.45-13.30	Forelesning	Fire prinsipper i helseetikken. Drøfting av case i plenum v/Anne Kari Tolo Heggstad	Kunnskap: Ha inngående kunnskap om Beauchamp og Childress' fire helseetiske prinsipper, hvordan disse kan anvendes i praksis og styrker og svakheter ved denne tilnærmingen til etikk
	13.45-14.30	Forelesning	Hvordan sette ord på etiske problemer og verdikonflikter?	Ferdigheter

			Øvelser med studentenes «medbrakte» etiske problemer v/Anne Kari Tolo Heggstad	identifisere etiske utfordringer i helsetjenesten og formulere et etisk problem
	14.30-15.15	Gruppearbeid/seminar	Gruppearbeid og oppsummering i plenum v/Anne Kari Tolo Heggstad	

Onsdag 26.november	Klokkeslett	Form for undervisning	Tema	Læringsutbytte
	09.15 – 10.45 (inkludert pause)	Forelesning	Etiske problemer ved pasientinformasjon og taushetsplikt v/ Berit Hofset Larsen	Kunnskap Ha inngående kunnskap om hva som kjennetegner vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i helsetjenesten, spesifikt utfordringer knyttet til (...) informasjon og taushetsplikt (...).
	11.00-11.45	Gruppearbeid	Etiske problemstillinger knyttet til informasjon og taushetsplikt	
	11.45-12.30	Lunsj		
	12.30-13.00	Seminar	Oppsummering av gruppearbeidet i plenum v/Berit Hofset Larsen	
	13.15-14.30	Seminar	Drøfting av deltakernes «medbrakte» etiske problemer i grupper og i plenum v/Anne Kari Tolo Heggstad	Ferdigheter: - analysere og argumentere rundt konkrete og vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i helsetjenesten - Kan anvende Beauchamp og Childress' fire helsetiske prinsipper i drøfting av etiske utfordringer i helsetjenesten

				• Kan anvende en etisk refleksjonsmodell i seks trinn (SME-modellen) i analyse og drøfting av etiske problemstillinger
	14.45-15.15	Forelesning	Praktisk etikkarbeid i helsetjenesten: Kliniske etikk-komiteer og etikkrefleksjonsgrupper v/Anne Kari Tolo Heggstad (Dette er en frivillig introduksjonsforelesning for de som ikke er kjent med praktisk etikkarbeid i helsetjenesten fra før.)	
Torsdag 27.november	Klokkeslett	Form for undervisning	Tema	Læringsutbytte
	09.15 – 10.00	Forelesning	Pasientautonomi i et etisk perspektiv v/Jørgen Dahlberg	Kunnskap: • Har inngående kunnskap om hva som kjennetegner vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende helsetjenesten, spesifikt utfordringer knyttet til pasienters selvbestemmelse og beslutningskompetanse (...). • Har kunnskap om sentrale bestemmelser i helselovgivningen som er relevant for klinisk etikk
	10.15-11.00	Forelesning	Autonomi og samtykke i helselovgivningen v/Jørgen Dahlberg	
	11.00-11.45	Lunsj		

	11.45-14.00	Seminar	Gruppearbeid: Vurdering av beslutningskompetanse v/Anne Kari Tolo Heggstad	Ferdigheter: • Kan analysere og argumentere rundt konkrete og vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i helsetjenesten • Kan anvende Beauchamp og Childress' fire helseetiske prinsipper i drøfting av etiske utfordringer i helsetjenesten • Kan anvende en etisk refleksjonsmodell i seks trinn (SME-modellen) i analyse og drøfting av etiske problemstillinger
--	--------------------	----------------	---	---

Tirsdag 2.desember	Klokkeslett	Form for undervisning	Tema	Læringsutbytte
	09.15 – 10.00	Forelesning	Barnets beste og behandlingsbeslutninger i nyfødtmedisinen v/Eivor Nesheim	Kunnskap: • Har inngående kunnskap om hva som kjennetegner vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende.
	10.15-11.00		Etiske problemer ved helsehjelp til større barn v/Morten Magelssen	
	11.00-11.45	Lunsj		
	11.45 – 13.30 (inkludert pause)	Forelesning	Etiske problemer ved livets slutt. Gjennomgang av sentrale begreper og drøfting av etiske problemer i plenum v/Morten Magelssen	Kunnskap • Har inngående kunnskap om hva som kjennetegner vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i helsetjenesten, (...) etiske utfordringer ved livets slutt (...).
	13.45-14.45	Gruppearbeid	Drøfting av et etisk dilemma	

		Oppsummering av gruppearbeid i plenum	Oppsummering av gruppearbeidet. Beslutningsprosesser i avgjørelser om livsforlengende behandling v/Morten Magelssen)	Ferdigheter • Kan analysere og argumentere rundt konkrete og vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i helsetjenesten • Kan anvende Beauchamp og Childress' fire helseetiske prinsipper i drøfting av etiske utfordringer i helsetjenesten • Kan anvende en etisk refleksjonsmodell i seks trinn (SME-modellen) i analyse og drøfting av etiske problemstillinger
Onsdag 3.desember	Klokkeslett	Form for undervisning	Tema	Læringsutbytte
	09.15 – 11.00	Forelesning	«Bør dødshjelp legaliseres i Norge?» v/Morten Magelssen	Kunnskap • Har inngående kunnskap om hva som kjennetegner vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i helsetjenesten, (...) etiske utfordringer ved livets slutt – inkludert spørsmål om dødshjelp
	11.00-11.45	Lunsj		
	11.45-13.30	Forelesning	Prioritering på klinisk nivå v/Kristine Bærøe	Kunnskap • Har inngående kunnskap om hva som kjennetegner vanlige etiske utfordringer i møte med pasienter og pårørende i helsetjenesten, spesifikt utfordringer knyttet til (...) prioritering på klinisk nivå.
	13.45-14.45	Gruppearbeid	Case hvor studentene anvender prioriteringskriteriene	

			v/Anne Kari Tolo Heggstad	
	15.00-15.15		Oppsummering av gruppearbeid i plenum v/Anne Kari Tolo Heggstad	
	15.15-15.30		Evaluering av emnet	

Vedlegg 10

Timeplan for SME 4310, Veiledning av etikkrefleksjon i helsetjenesten, våren 2025

Forskningsparken, Gaustadalléen 21, Oslo

Arr: Senter for medisinsk etikk (SME), UIO

Emneleder: Heidi Karlsen (F=forelesning; S=seminar; VØ=veiledet øvelse)

Samling 1, uke 15:

Tirsdag 8.4.2025 (Rom: Hagen 4, i underetasje)

09.00 - 10.00 Velkommen v/ emneleder

10.00 - 10.15 Pause

10.15 – 11.15 Introduksjonsforelesning om systematisk etikkarbeid, arenaer for etisk refleksjon og presentasjon av SME – modellen (F) v/ Heidi Karlsen

11.15 – 12.00 Lunsj

(Nb. Bytter til rom nr 314, «Basis», en trapp opp, på bakkeplan.)

12.00 – 12.15 Hva er en god sak og et godt etisk spørsmål? (F) v/ Bert Molewijk

12.15 – 13.00 Vi drøfter en sak i plenum v/ Bert Molewijk, Heidi Karlsen & Berit Hofset Larsen

13.00 – 13.15 Pause

13.15 - 14.30 Fasilitering av etikkrefleksjon ved hjelp av SME-modellen (VØ)

14.30 – 14.45 Pause

14.45 - 15.15 Erfaringsdeling (S) v/ Heidi Karlsen og Berit Hofset Larsen

15.30 - 16.00 Eksamensinformasjon for masterstudenter v/ Heidi Karlsen og Berit Hofset Larsen

Onsdag 9.4.2025 (Rom: 314, «Basis»)

09.00 - 09.30 Verdier og normer (VØ), øvelse i plenum v/ Bert Molewijk

09.30 - 10.45 Fasilitering av etikkrefleksjon ved hjelp av SME-modellen (VØ)

10.45 - 11.00 Pause

11.00 - 11.30 Veilederrollen – en etisk utfordring? (F) Berit Hofset Larsen og Heidi Karlsen

11.30 – 12.15 Lunsj

12.15 – 13.30 Fasilitering av etikkrefleksjon ved hjelp av SME-modellen (VØ)

13.30- 14.00 Erfaringsdeling etter refleksjonsøvelser (S) v/ Heidi Karlsen og Berit Hofset Larsen

14.00 – 14.15 Pause

14.15 – 14.45 Verdier og følelser (F) v/ Bert Molewijk

14.45 – 15.15 Etisk språk (F) v/ Heidi Karlsen

Samling 2, uke 18:

Tirsdag 29.4.2025 (Rom: 314, «Basis»)

09.00 – 10.15 Seminar: Er etikktiltak nyttig? B.M, B.H.L og H.K.

10.15 - 10.30 Pause

10.30 – 11.00 Erfaringer med etikkrefleksjonsgrupper (ERG) og gjennomgang av arbeidskrav (S) v/ Heidi Karlsen og Berit Hofset Larsen

11.00 – 11.15 Pause

11.15 – 12.15 Helselovgivning – hvordan kan jussen bidra i etisk refleksjon (F) v/ Jørgen Dahlberg

12.15 - 13.00 Lunsj

13.00 - 14.15 Fasilitering av etikkrefleksjon ved hjelp av SME-modellen (VØ)

14.15 - 14.30 Pause

14.30 - 15.45 Fasilitering av etikkrefleksjon ved hjelp av SME-modellen (VØ)

15.45 - 16.00 Erfaringsdeling etter etikkrefleksjoner (S) v/ Heidi Karlsen og Berit Hofset Larsen

Onsdag 30.4.2025 (Rom: 314, «Basis»)

09.00 - 10.00 Å skrive drøftingsnotat (F) v/ Morten Magelssen (inkludert drøftinger i ERG)

10.00 - 10.15 Pause

10.15 - 11.30 Fag, etikk og jus (F) v/ Reidar Pedersen

11.30 - 12.15 Lunsj

12.15 - 13.30 Fasilitering av etikkrefleksjon ved hjelp av SME-modellen (VØ)

13.30 – 13.45 Pause

13.45 – 15.00 Fasilitering av etikkrefleksjon ved hjelp av SME-modellen (VØ)

15.00 - 15.30 Erfaringsdeling (S) v/ Heidi Karlsen og Berit Hofset Larsen

Samling 3:

Tirsdag 20.5.2025 (Rom: 314, «Basis»)

09.00 - 09.45 Siden sist - erfaringsdeling fra ERG og arbeidskrav (S) v/ Heidi Karlsen og Berit Hofset Larsen

09.45- 10.00 Pause

10.00 - 10.45 Konkretisering og vekting av verdier (S) v/ Berit Hofset Larsen

10.45- 12.00 Fasilitering av etikkrefleksjon ved hjelp av SME-modellen (VØ)

12.00 – 12.30 Lunsj

12.30 - 13.00 Erfaringsdeling etter refleksjonsøvelsen (S) v/ Heidi Karlsen & Berit Hofset Larsen

13.00 - 13.15 Sårbare møter, digitalt og/eller fysisk (S) v/ Heidi Karlsen

13.15 – 13.30 Pause

13.30 - 14.15 Hvordan kan etikkrefleksjon bidra i kvalitetsarbeid? (S) v/ Berit Hofset Larsen

14.15 - 14.45 Felles sluttevaluering - alle

15.00 - 15.30 Eksamensveiledning v/ Heidi Karlsen og Berit Hofset Larsen